

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

34e JAARGANG

WOENSDAG 20 APRIL 1949

No. 1667

COMMISSIE VAN REDACTIE:

Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries;
J. H. Lubbers (Redacteur-Secretaris)

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;
F. Versichelen.

Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste bladzijde van dit nummer.

INHOUD:

	Blz.
De artikelen van deze week	307
Sommaire, summaries	307
Europese economische samenwerking door Ed. van Cleeff	308
De Belgische wet inzake de organisatie van het bedrijfsleven door Dr Jur. E. Jorion	310
De spaarbanken in 1948 door Dr J. R. A. Buning	313
Boekbesprekingen:	
Carlo Honnigert, <i>Economie du Grand-Duché de Luxembourg</i> (I), bespr. door W. Houwink	316
Jean van der Mensbrughe, <i>Les conceptions dirigistes aux Pays-Bas</i> , bespr. door H. Burger	317
Ingezonden stuk:	
„Local currency” en zijn besteding door M. van der Mel, met naschrift van Prof. Dr C. Goedhárt	318
Aantekening:	
De goudprijs	319
Mededeling van het secretariaat van de Centrale Commissie voor de Rijnvaart	320
Ontvangen boeken en brochures	321
Geld- en kapitaalmarkt	321
Statistieken:	
Bankstaten	322
Werkloosheid in Nederland	322
Enige indexcijfers van de industriële productie in België	322
Havenbeweging	322
Inleggingen en terugbetalingen bij de spaarbanken in Nederland	322
In- en uitvoer van Indonesië	322
Wisselkoersen	323

DEZER DAGEN

werd althans één druk met genoeg geconstateerd, die van de barometer. In een uiting van West-Europese eensgezindheid heeft de binnen- en buitenlandse burger, zoals weerspiegeld in de pers, zijn aandacht verdeeld tussen verwondering over het weer en bewondering van de onderling opgeroepen verkeersdrukte. Zoals de befaamde „fourth leader” van „The Times” het op 19 April zei: „A spectacle — and a problem in logistics — unlike anything seen since D-day and the invasion of Europe”.

Voor de rest was de aandacht diffuus. Zonder veel drukte werd de Republiek Eire, tot haar trots, een volkomen onafhankelijke Staat. Maar onverdeeld genoeg had de Minister-President van Eire nog niet; een kracht voor de wereldvrede kon Eire nog niet worden „until partition goes”. Hij zoekt de „république une et indivisible”; voor zover bekend, neemt Noord-Ierland aan deze gedachten-gang part noch deel.

Iets minder egocentrisch opgevat, heeft de Ierse minister-president hiermede geraakt aan, wat de Schoolmeester noemde, „een onwederlegbare waarheid”. Zolang verdeeld is, wat, om de druk op te heffen, verenigd zou moeten worden, zijn per definitie de krachten, die een evenwicht bewerken, niet in rust. Zo ook in de vergadering der Verenigde Naties.

Een goed deel tijds is daar besteed om de bestaande verdeeldheid te verduidelijken. Met nadrukkelijke energie heeft men herhaald, wat Alfred de Musset's Witte Merel reeds zo goed tot uitdrukking bracht: „Ik ben wit, heren, wordt het ook en we zullen zien wat ge te zeggen zult hebben”.

Vereend naar lichaam, verdeeld van geest; een benarde situatie, waaraan het Buitengewoon Federaal Overleg zich juist schijnt te hebben onttorsteld. Zij zijn gekomen tot de democratische bedeling, waarbij de meerderheid de minderheid bindt. Zou ook de Republiek aan de druk van eigen twijfel kunnen ontkomen?

Verdeeld naar lichaam, vereend van geest; zo is de Amerikaanse volksvertegenwoordiging opgetreden ten opzichte van het Europese herstelprogramma. Besloten is om aan Europa toe te delen, waarom de bewindvoerder van het E.R.P. had gevraagd. De laatste acht de toewijzing zo bevredigend, dat hij zelfs met een onverdeeld saldo rekening houdt.

Onder groter druk blijft de binnenlandse politiek van de President. Een gescherpt waarnemer, Prof. Brogan in „International Affairs” van April 1949, verwacht, dat „Mr Truman will come down, on the left-wing side, and that that left-wing side will be distributive, so to speak, but not socialist”.

Een uitdrukkingwijze, die herinnert aan Dickinson's twee fasen in het socialisme, die der herziening van de inkomensverdeling en die van de planning. Men kan de strijd om de Engelse begroting en het kort daarop verschenen programma van de „Labour-party” zien als een uiting van de druk, die deze beide opvattingen tegen elkaar uitoefenen.

ASSOCIATIE CASSA

KASSIERSINSTELLING

OPGERICHT IN 1806

REKENING-COURANT EN GIRO

HEERENGRACHT 179 • AMSTERDAM-C

The Statist

ESTABLISHED 1878

An Independent Journal of Finance
and Trade

**OBJECTIVE APPRAISALS
CONSIDERED JUDGMENT
IMPARTIAL OPINION**

Contains most complete range of
British economic and financial statist-
ics published in any weekly journal

World wide circulation

Annual subscription rate: (post free-
to include all supplements) £ 3:2:6
(fl 33,40)

*A Special Supplement on Economic Con-
ditions in The Netherlands was published
on January 31 1948. A limited number
of this Supplement remain for sale.*

LONDON: 51 CANNON STREET, E.C.4

DISPOSITIE CENTRALE

Kassierskantoor voor Héris-Disposities
Amstelstraat 14-18, Amsterdam.
Opgericht 1933.

Abonné's op van der Graaf & Co's Ver-
liesposten - Voorkomend - Systeem kunnen
voor retour-kwitanties, waarvan de bij le-
vering vastgestelde betalingsdatum niet
meer dan 6 maanden is overschreden, ge-
bruik maken van de HER-DISPOSITIE
DISPOSITIE-CENTRALE, dienst II van
het V.V.S.). Hierdoor verkrijgen zij een selectie tussen goede
en kwade posten.

Vraagt toezending der V.V.S.-brochure, waarin onze methode
van héris-disponeren nader wordt uiteengezet.

Announces, waarvan de tekst 's Maandags in ons bezit
is, kunnen, plaatsruimte voorbehouden, in het nummer
van dezelfde week worden opgenomen.

ROTTERDAMSCHÉ
BANK

VOLLEDIG
BEHEER
VAN
VERMOGENS

225 VESTIGINGEN
IN NEDERLAND

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE

Boekelo • Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.

Behandeling van alle
bankzaken

* *

Bezorging van alle
assurantiën.

R. MEES & ZOONEN

BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS

AMSTERDAM - ROTTERDAM - 'S-GRAVENHAGE

DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

**Fa. A. O. Beuth van
Wickevoort Crommelin**

Amsterdam-Z. Tel. 25410

Corns v. d. Lindenstraat 22

Verzekeringadviseurs.

LOD. S. BEUTH

specialist Gezins- en Oude-
dagsverzorging.

Adviezen inzake:

Pensioen-voorzieningen voor
Staf en Personeel.

Organisatie Bedrijfs- en Onder-
nemingspensioenfondsen.

Aanvulling en normalisatie van
bestaande regelingen.

ADVERTEER
IN DIT BLAD

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK.

Ed. van Cleeff, *Europese economische samenwerking.*

Europa bestaat uit vele kleine eenheden, elk met eigen economisch-politieke doeleinden, die niet met die van andere zijn gecoördineerd. Deze verdeeldheid leidt tot irrationele arbeidsverdeling. Integratie en coördinatie zijn nodig, ook na de Marshall-periode. In het algemeen kan men zich de internationale samenwerking denken in de vorm van een *verdragsverhouding* of van een *fusie*. Schr. acht de gedachte van een fusie nu op grond van praktische bezwaren onaanvaardbaar. Een étappengewijze ontwikkeling ligt voor de hand. Eerste étape zij de uitbouw der huidige samenwerking in het kader van de O.E.E.C. Indien men tenslotte tot de beslissing mocht komen, dat een algehele fusie gewenst is, dan zal die na deze eerste étape zeker veel veiliger en gemakkelijker te realiseren zijn dan thans het geval zou zijn. Bij een inter-Europese fusie zal dan uiteindelijk, in een andere vorm, de vrijheid van verkeer kunnen terugkeren.

Dr Jur. E. Jorion, *De Belgische wet inzake de organisatie van het bedrijfsleven.*

De Belgische Wet van 20 September 1948 houdende Organisatie van het Bedrijfsleven wordt door schr. van kanttekeningen voorzien; welke worden afgerond door twee opmerkingen:

1. de door de Wet opgezette organisatie is een experiment zo omvangrijk, ingewikkeld en belangrijk, dat in de aanvang heel wat proefnemingen onvermijdelijk waren;
2. er moet nauwlettend voor worden gewaakt, dat de ondernomen arbeid niet mislukt. Wanneer men de drie categorieën van Raden, die de Wet voorziet (Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, Bedrijfsraden en Ondernemingsraden), omringt met even talrijke en gespecialiseerde andere organismen, loopt men zeer sterk het risico de toch al grootse machinerie op noodlottige wijze te verzwaren, indien men verzuimt deze uitbreidingen in het juiste licht te zien: organen van het nationale economische overleg. Het gaat hier om niet meer en niet minder dan het in België reeds zo vaak onder handen genomen probleem van het economische parlement.

Dr J. R. A. Buning, *De spaarbanken in 1948.*

Tegenover het *inlegsplus* in 1947 ad f 21,5 mln vertoonden de bondsspaarbanken in 1948 een *terugbetalings-surplus* van f 16 mln. Bij beoordeling van de cijfers voor 1948 dient evenwel rekening te worden gehouden met de invloed, welke is uitgegaan van de opgelegde aanslagen in de vermogensheffingen; onder normale omstandigheden zou het inleggerstegoed zeer bevredigend zijn toegenomen.

In de samenstelling der *beleggingen* is de meest op de voorgrond tredende verandering het verdwijnen van het tegoed op de 2½ pCt rentende rekening bij 's Rijks Schat-kist. Enkele andere gegevens over de beleggingen: de belegging in hypotheek is met 50 pCt vermeerderd, maar blijft toch nog ver achter bij vooroorlogse verhoudingen; de onderhandse leningen aan publiekrechtelijke lichamen hebben uitbreiding ondergaan.

Het *rendement* der beleggingen nam in 1948 wederom af. Weliswaar werd ook de inleggersrente verlaagd, maar de marge tussen de gekweekte en vergoede rente moet nog altijd te gering worden geacht.

In het algemeen worde gewezen op het feit, dat voor ons land het sparen een gebiedende noodzakelijkheid blijft.

SOMMAIRE.

Ed. van Cleeff, *Collaboration économique européenne.*

Il est de la plus haute importance que l'Europe parvienne à établir une intégration et une coordination économiques durables dont les effets persisteront, également, après la „période Marshall”. Toutefois une fusion européenne complète est impossible en ce moment, par suite de difficultés d'ordre pratique. Il faudrait plutôt poursuivre ce but par étapes. Le premier échelon consiste dans: l'extension de la collaboration actuelle dans le cadre de la O.C.E.E.

Dr Jur. E. Jorion, *La loi belge sur l'organisation du secteur privé.*

L'auteur est d'avis que l'organisation belge du secteur privé est une expérience très vaste, compliquée et importante. Il faudra veiller scrupuleusement à ce que l'oeuvre entreprise n'échoue pas. En créant les nouveaux organismes on touche au problème du parlement économique déjà si souvent discuté en Belgique.

Dr J. R. A. Buning, *Les caisses d'épargne néerlandaises en 1948.*

Aux caisses d'épargne néerlandaises, les sorties ont excédé les entrées pendant l'année 1948. La cause en est l'importance des impôts extraordinaires. Le rendement des investissements a diminué pendant 1948. Il est vrai qu'on a réduit le taux d'intérêt des sommes versées, mais la marge entre les revenus des investissements et le taux d'intérêt est toujours trop petite. L'épargne reste une nécessité impérieuse pour les Pays-Bas.

SUMMARIES.

Ed. van Cleeff, *European economic co-operation.*

It is highly desirable that the countries of Europe reach a settlement regarding economic integration and co-ordination of a lasting character, i.e. also after the Marshall period. Practical difficulties, however, are offering resistance to a complete European merger at this moment. A development in stages seems to be preferable. Extension of the present O.E.E.C. work must be the first stage.

Dr Jur. E. Jorion, *The Belgian bill on public organisation of business.*

In the writer's opinion the Belgian public organisation of business is an experiment very extensive, complicated and important. Great care has to be taken that the project does not prove to be a failure. Creation of the new organisation means neither more nor less than the problem of an „economic parliament”, already so often tackled in Belgium.

Dr J. R. A. Buning, *The Dutch savings banks during 1948.*

During 1948 savings withdrawals have exceeded deposits. The causes for this development are to be found in the heavy burden of the special taxes (e.g. the capital levy). Yields on savings banks investments were lower than in 1947. It is true that interest rates to be paid on deposits have been lowered, but the margin between interest earned and paid is still too narrow.

EUROPESE ECONOMISCHE SAMENWERKING. 1)

In zijn uiterst interessante „Civilization on Trial” wijst Toynbee er op, dat de huidige Europese staat, in vergelijking met nieuw ontstane machten als Amerika en Rusland, te klein zijn om zich, elk voor zich, op den duur te kunnen handhaven. Zijn vergelijking met de oude Griekse stad-staatjes, die ondergingen toen groter rijken opkwamen, en met de Italiaanse staatjes uit de Renaissance-tijd, die het op den duur moesten afleggen tegen de nieuw opkomende nationale staten in de nabuurlanden, is tekenend... en tevens een waarschuwing. Men mag dan ook dankbaar zijn, dat momenteel een ontwikkeling in de richting van politieke en militaire samenwerking zichtbaar is.

Ook verdere economische samenwerking is echter dringend nodig. Terecht poneerde het Congres der Europese Beweging te Brussel, dat Europa geen nieuwe stabiliteit zal kunnen vinden zonder het aanvaarden van een nieuwe economische politiek, gebaseerd op een harmonische en rationele exploitatie van het totaal der Europese bestaansbronnen en met als doel een geleidelijke verhoging der Europese levensstandaard. Alleen aldus, zo werd terecht betoogd, kan Europa weer worden opgebouwd en kan het tevens bijdragen tot de algemene welvaart en tot de eigen verdediging.

Europa bestaat thans uit vele kleine eenheden, elk met eigen economisch-politieke doeleinden, die niet met die van andere zijn gecoördineerd. Deze verdeeldheid leidt uiteraard tot een irrationele arbeidsverdeling, met name tot te kleine afzetgebieden voor vele onderdelen der nationale productie-apparaten. Integratie en coördinatie zijn hier nodig, ook na de Marshall-periode.

Fusie of verdragsverhouding.

Nu kan men zich echter de samenwerking tussen een aantal volkshuishoudingen op meer dan één wijze georganiseerd denken. Er kan nl. of een *verdragsverhouding* bestaan tussen een aantal zelfstandig blijvende partners, waarbij elk land in belangrijke mate de eigen economische politiek blijft bepalen (met name de binnenlandse) en waarbij men zich slechts op bepaalde punten onderling bindt door middel van een verdrag, of een *fusie*, waarbij de verschillende volkshuishoudingen opgaan in één geunificeerd groter geheel, dat een eigen centrale leiding heeft en een eigen geunificeerde economische politiek. Deze tegenstelling gelijkt enigszins op die tussen een kartel en een fusie op bedrijfseconomisch terrein.

Wanneer men denkt aan de bekende centralisatietendens in de politiek van Frankrijk, waar Parijs het allesbeheersende centrum is en de departementen betrekkelijk weinig betekenen, dan verwondert men zich niet, als men bemerkt, dat vele Fransen — maar niet alleen zij! — de Europese economische samenwerking willen bereiken door zo snel mogelijk tot een fusie te komen; d.w.z. tot een algehele opheffing der inter-Europese belemmeringen ten aanzien van het verkeer van goederen, kapitalen en mensen, tot één Europees muntstelsel, enz. Conjunctuur- en structuurpolitiek zijn in deze gedachten-gang nog slechts mogelijk, indien zij uitgaan van de centrale Europese economische leiding. Dit is ook logisch, aangezien volledige openstelling der grenzen tot een situatie van communicerende vaten voert, waarbij men desgewenst wel het niveau van het geheel, maar niet meer dat van de afzonderlijke delen kan beheersen. Opgemerkt zij, dat bij een dergelijke fusie een zekere mate van eco-

nomisch-politieke leiding alleen mogelijk is, indien het geunificeerde geheel, in dit geval dus Europa, over een leidend apparaat beschikt, dat voldoende kracht en ervaring heeft om inderdaad op juiste wijze leidend op te treden. Bestaat een dergelijk apparaat niet, dan kan de fusie slechts met „laissez-faire” gepaard gaan.

Overweegt men deze consequenties, dan zal men er zich ook weer niet over verbazen, dat velen, die voor een vergaande centralisatie niet gevoelen — men denke bijv. aan Zwitsers, die van huis uit gewend zijn aan een zekere zelfstandigheid der kantons — ietwat huiverig staan tegenover deze integraal doorgevoerde fusiegedachte. Nog meer zal dit het geval zijn bij diegenen, die en een zekere zelfstandigheid willen bewaren voor de nationale staten (eist het federalistische principe niet, náást samenwerking en coördinatie, ook eerbied voor de persoonlijkheid der delen?) en van mening zijn, dat in de toekomst een zekere mate van leiding op economisch gebied niet kan worden gemist.

Maar bovendien zal de gedachte van een snel tot stand te brengen fusie worden afgewezen door een grote groep van voorzichtig-geaarden, die, hoewel wellicht de fusiegedachte als uiteindelijk ideaal aanvaardend, toch menen, dat deze niet dan na een voorafgaande etappe, die zal zijn gebaseerd op de verdragsgedachte, valt te realiseren. Twee argumenten zullen onder andere voor deze laatstgenoemde groep gelden. Ten eerste: thans bestaat in elk geval nog geen Europees centraal apparaat, dat in voldoende mate leiding kan geven. Ten tweede: wij zouden, zelfs al zou een dergelijk apparaat bestaan of al zou men tot het „laissez-faire” willen terugkeren, toch niet het risico kunnen aanvaarden, verbonden aan een snel openen der grenzen, d.w.z. aan een snelle overgang van de huidige structuur met veel niveaoverschillen, waaronder vrij grote, naar het stelsel van communicerende vaten.

Verwerpt men aldus de fusiegedachte, hetzij voor altijd, hetzij voor dit moment, dan zal men moeten komen tot de verdragsvorm, hetzij als einddoel, hetzij als overgangsfase. Wat deze laatste keuze betreft: wellicht zullen er zijn, die, met schrijver dezes, de gedachte van een fusie nu in elk geval op grond van praktische bezwaren (nog geen sterk leidend Europees apparaat aanwezig; snelle opening der grenzen te riskant) onaanvaardbaar achten. En misschien wensen zij ook, met hem, de moeilijke vraag, of een uiteindelijke algehele Europese fusie al dan niet in overeenstemming is met het decentralisatie-principe, nog even onbeantwoord te laten, totdat en de praktijk der Europese samenwerking, en de theoretische doordenking der hiermede samenhangende vraagstukken wat verder zijn geëvolueerd en het geheel dus wat doorzichtiger is geworden. (Op deze vraag komen wij aan het slot van dit artikel nog even terug).

Redeneert men aldus, en houdt men tevens rekening met de reeds in gang zijnde ontwikkeling, dan ligt een étappengewijze ontwikkeling voor de hand. Gedurende een eerste periode streve men naar een onderlinge aanpassing der nationale huishoudingen door middel van: 1. inter-Europese coördinatie van productie en investeringen enz., en 2. de hierna te noemen langdurige ruilverdragen. Pas wanneer aldus een redelijk stabiel onderling verkeer is verkregen, overwege men, in hoever in een volgende periode de sluisen in de inter-Europese economische stromen kunnen worden gemist, d.w.z. een geheel vrij inter-Europees economisch verkeer mogelijk en ook gewenst is.

Eerste etappe: uitbouw O.E.E.C.-samenwerking.

In dit licht gezien is de huidige Europese samenwerking in O.E.E.C.-verband een goed uitgangspunt. De in gang zijnde coördinatie der ingediende nationale plannen voor

1) Dit artikel is gedeeltelijk gebaseerd op een prae-advies, dat door schrijver dezes is geschreven voor de van 20 tot 25 April 1949 te Westminster te houden Economische Conferentie der Europese Beweging. Uiteraard geeft het slechts zijn persoonlijke mening weer.

1952/'53 kan hopelijk voeren tot een harmonisch Europees totaalplan, dat targets geeft voor de gewenste economische ontwikkeling en aldus voor een rationele inter-Europese arbeidsverdeling. Pleegt men bij de opstelling van dit plan ook overleg met buiten-Europese landen, Amerika vooral, over de realiseerbaarheid van de bij het planpatroon behorende handels- en kapitaalbeweging tussens Europa en de buitenwereld, dan kan aldus een sluitend beeld ontstaan van een harmonisch functionerende Europese huishouding. De E.C.A. kan, men bedenke dat Amerika met het Marshall-plan een blijvende Europese samenwerking poogt te bewerkstelligen, bij het tot stand komen van dit gezamenlijke Europese programma stimulerend optreden.

In dit coördinatieproject moet tevens als doel worden gesteld het wederopbouwen van Europa in exporste van urgentie en de coördinatie der economische expansie. Het programma moet derhalve in grote lijnen richting geven aan de investeringspolitiek binnen Europa; dat men daarbij moet streven naar een juiste keuze der vestigingsplaatsen, naar optimale grootte der productie-eenheden, kortom naar lagere kostprijzen en dus naar de mogelijkheid van een betere concurrentiepositie en van een hoger welvaartspeil, zij hier slechts terloops gezegd. Hoofdzak is, dat men aldus op den duur moet pogen te komen tot een Europees productie-apparaat, dat zoveel mogelijk in harmonie is met de te verwachten vraag naar de door dit apparaat te produceren goederen. Wordt nu tevens in alle Europese landen, elkaar raadplegend en steunend, een conjunctuurpolitiek gepland, die „high employment” en stabiliteit der koopkrachtige vraag beoogt, dan zijn zeer belangrijke grondslagen gelegd voor stabiliteit in Europees verband.

Het bij het patroon van dit plan behorende goederenverkeer tussens de diverse Europese landen kan nu in grote lijnen worden verzekerd door een door alle betrokken Europese landen tezamen te sluiten multilateraal verdrag, dat onder andere de onderlinge importen en exporten regelt in overeenstemming met de plan-targets. Zolang een dergelijk multilateraal verdrag in de praktijk nog niet bereikbaar is, kan men desnoods gebruik maken van een harmonisch complex van elkaar aanvullende langdurige bilaterale verdragen, waarbij in elk verdrag de goederenruil tussens twee landen, en eventueel ook hun credietverhouding (swing, enz.), in grote lijnen voor een aantal jaren wordt geregeld; elk van deze verdragen moet dan uiteraard in overeenstemming zijn met het genoemde totaalprogramma. Men denke in dit verband aan het in bespreking zijnde langdurige Engels-Franse ruilverdrag, in zover dit althans voldoet aan de zojuist genoemde eis van harmonie met de werkelijke Europese belangen. Ook speciale overeenkomsten ten aanzien van een aantal primaire producten (kolen bijv.) kunnen van nut zijn; gelijk bekend, wordt reeds in velerlei verband, zoals E.C.E. en F.A.O., in deze richting gestreefd.

Worden dan het plan en het daarbij aansluitende multilaterale verdrag (resp. het complex van bilaterale verdragen) tot realisatie gebracht, dan resulteert een zekere evenwichtige en stabiele ontwikkeling. De nationale huishoudingen zijn verzekerd van hun aanvoeren en ook van hun afzet in het buitenland; zij kunnen zich daarop baseren bij hun productiepolitiek, enz. Eventueel kan in dergelijke verdragen worden vastgesteld, dat de ruil van bepaalde goederen geheel of grotendeels vrij zal zijn.

Op deze wijze kunnen de bilaterale verdragen, die na de ineenstorting van het vrije ruilverkeer meer en meer naar voren zijn gekomen en die thans veelal de tendens hebben om uit te groeien tot uitgebreide ruilverdragen van vrij lange duur²⁾, tot nuttige instrumenten der internationale economische politiek worden gemaakt. Terwijl zij thans nog vaak een verkeerde arbeidsverdeling in de hand werken en de gezondmaking van Europa belemmeren, kunnen zij, mits gekoppeld aan een wel doordacht

Europees totaalplan, die gezondmaking juist bevorderen³⁾.

Opgemerkt zij, dat gedurende deze eerste periode een zekere macht van de nationale staten over de eigen volkshuishouding onontbeerlijk is. Zij moeten nl. in staat zijn:

1. het eigen herstelproces, voor zover nog niet beëindigd, te voltooien met de daartoe vereiste economisch-politieke maatregelen;
2. te kunnen optreden als „kontraftfähige” partners ten aanzien van de langdurige ruilverdragen⁴⁾;
3. een juiste investerings- en conjunctuurpolitiek te voeren, voor zover nodig in overeenstemming met de eisen van het Europees totaalplan.

Tegelijk zal uit de O.E.E.C. (Raad, Comité van Ministers, Uitvoerende Commissie en Secretariaat) een krachtig apparaat moeten groeien, dat in staat is, voor zover nodig, leiding te geven aan de geschetste coördinatie, ook na de Marshall-periode. Het huidige apparaat moet dus worden uitgebouwd en versterkt. Tevens moet het worden ingebouwd in de wordende politieke organisatie van Europa (men denke aan de te Straatsburg te vestigen Assemblée, enz.).

Teneinde het bovengeschetste veelhoeksverkeer ook monetair te kunnen verwezenlijken, moet gedurende deze eerste periode, aansluitend bij de reeds bestaande ontwikkeling, intensief worden gestreefd naar multilaterale compensatie van allé inter-Europese betalingen en van de saldi tussens Europa en de buitenwereld (met name de Verenigde Staten). In dit verband zij ten aanzien van de reeds genoemde verdragen nog opgemerkt, dat voordelige saldi, welke bijv. voor land A voortspruiten uit het handelsverkeer met B, kunnen worden gebruikt voor aankopen bij C enz.; de uit de ruilverdragen voortspruitende betalingsbalansen A-B enz. behoeven dus niet meer in evenwicht te zijn, hetgeen een betere inter-Europese arbeidsverdeling en dus een kostenverlaging kan betekenen. Wat de betalingsbalans Amerika-Europa betreft: evenwicht tussens Amerika en elk afzonderlijk Europees land is uiteraard niet noodzakelijk; zelfs behoeft, bij herstel van het driehoeksverkeer Europa—Overzeese Gebiedsdelen—Amerika, de betalingsbalans Europa-Amerika als geheel evenmin te sluiten.

Wil dit alles slagen, dan is vertrouwen in elkaars valuta eis. De thans door de O.E.E.C. nagestreefde gezonde financiële en monetaire verhoudingen binnen de afzonderlijke Europese landen zijn derhalve ook uit dit oogpunt gewenst. Wellicht kan in bepaalde gevallen ook een snelle aanpassing van de wisselkoersen aan de werkelijke koopkracht der betrokken valuta nuttig zijn.

Er is meer nodig in deze eerste periode: verlaging resp. opheffing van de het prijsbeeld vervalsende invoerrechten; bevordering, waar nodig (de toenemende bevolking in Italië en Nederland!); van binnen-Europese migratie; bevordering van uitwisseling van statistische gegevens; gezamenlijke marktanalyses en export-offensieven voor Europese producten enz. In het bijzonder is voortzetting van het contact, via de E.C.E., met Oost-Europa gewenst;

²⁾ Deze mogelijkheid — men kan ook zeggen: de noodzakelijkheid — van een beter gebruik der bilaterale verdragen wordt nog veel te weinig gezien. Kort geformuleerd kan men zeggen: de recente ontwikkeling op handelspolitiek gebied liep van vrijhandel via protectie en unilaterale contingentering naar bilaterale handelsverdragen van toehemende betekenis en duur (geordende ruil); thans ligt multilateraal geordende ruil in de lijn der ontwikkeling. Wie deze ontwikkeling tracht te keren, zal o.i. geen succes hebben. Wel kan men haar echter, door koppeling aan planning in bovengenoemde zin, ombuigen in een nieuwe en betere richting.

Opgemerkt zij nog, dat een dergelijke geordende ruil, die door een langdurige veiligstelling van aanvoer en afzet de risico's der productie kan verkleinen, past bij vele hedendaagse tendenzen: vervanging van de oude entrepreneur door de manager (Prof. Bouman, „Socialisme en Democratie”, Febr. 1947); tekort aan risicodragend kapitaal (van Leeuwen, „E.-S.B.” 2-2-'49); de Overheid groter belang bij nieuwe investeringen dan de ondernemer (Kohnstamm, „De Industrie” 1-2-'49); streven naar „security”.

⁴⁾ Vgl. Mr Dr A. A. van Rhijn (Verslag Algemene Vergadering van de Vereniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek van 1 Maart 1947, blz. 11).

¹⁾ Vgl. het artikel „Private or public purchase” in „The Economist” van 20 November 1948.

verdragen in bovengenoemde zin met Oosteuropese landen (vgl. het in bespreking zijnde langdurige Engels-Poolse verdrag) kunnen wellicht de aanheensluiting van Oost- en West-Europa bevorderen en aldus de oplossing van ons dollarprobleem versnellen. Ook regeling, in aansluiting bij de genoemde plannen en verdragen, van de verhouding Europa-Amerika en Europa-Overzeese Gebiedsdelen door middel van planning en langdurige verdragen is zeer gewenst; uitstippeling door langdurige van de hoofdlijnen van zijn toekomstige handels- en credietpolitiek is daarom zeker nuttig. Op al deze terreinen zullen de Europese landen meer en meer collectief naar buiten kunnen optreden en aldus de politieke en economische kracht van het geheel en van de delen kunnen vergroten.

Met nadruk zij er op gewezen, dat bij de uitvoering van bovengenoemd programma zeker niet alleen de Overheid maar ook het georganiseerde bedrijfsleven (werkgevers en werknemers) een taak heeft. Coördinatieprogramma's, ruilverdragen enz., zullen slechts tot een goed resultaat leiden, wanneer het bedrijfsleven is ingeschakeld en medeverantwoordelijk is. Het nationaal (p.b.o.) en internationaal scheppen van organen voor samenwerking tussen Overheid en bedrijfsleven is derhalve ook van deze materie uit gezien van grote betekenis.

Een belangrijke taak valt tenslotte in deze eerste periode ook toe aan boven-nationale bewegingen gelijk vooral de Europese Beweging. Als basis voor een samenwerking als bovengeschetst zal namelijk een sfeer van Europees saamhorigheidsbesef en daaruit voortvloeiend verantwoordelijkheids- en rechtvaardigheidsbesef moeten worden geschapen, terwijl men tevens zal moeten komen tot een kring van Europees-denken, die, actief werkend in nationale of vooral inter-Europese organen, in staat zijn boven nationale oplossingen na te streven. De Europese Beweging zal voorts goed doen, indien zij ook na de thans te houden Economische Conferentie te Westminster, waar de Europees-economische vraagstukken in studie zullen worden genomen, blijft streven naar het verspreiden van een meer helder inzicht op dit gebied, wel bij de directdeskundigen als ook bij het grote publiek.

Tweede periode: opening resp. wegneming der sluisen?

Hierboven werd reeds opgemerkt, dat schrijver dezes nog geen definitief antwoord zou willen geven op de vraag, of uiteindelijk een algehele Europese fusie al dan niet in overeenstemming moet worden geacht met de eisen van het federalistische principe, dat èn coördinatie èn (ook!) een zo groot mogelijke autonomie voor de delen vraagt. Men overwege bijv., dat zelfs in de zo sterk genivelleerde Verenigde Staten van Amerika de grenzen tussen de afzonderlijke staten niet geheel zonder economische betekenis zijn. Welnu, kan men dan wel zonder meer zeggen, dat het gewenst is, dat de Europese landen, welke tradities en idealen onderling zo oneindig veel meer verschillen dan die der verschillende Amerikaanse staten, tenslotte tot een algehele fusie moeten komen? D.w.z.: tot een communicerende-vaten-situatie, waarbij van autonomie der delen vrijwel geen sprake meer kan zijn? Zou dat niet kunnen betekenen, dat „Parijs” of „Straatsburg” voor Nederland als geheel dezelfde klank zou krijgen als thans, als gevolg van de te verzuimende centralisatie na de Franse tijd, „Den Haag” heeft voor de buiten-provincies in ons land?

Men kan dit, ietwat geschematiseerd, ook als volgt formuleren. Fusie betekent een grote mate van vrijheid voor importeurs, exporteurs, beleggers, internationale reizigers en emigrerende-vaten-situatie, die elke autonome nationale politiek vrijwel onmogelijk maakt. Een verdragsverhouding daarentegen beperkt de vrijheid der genoemde individuen, doch betekent groter mogelijkheid voor nationale autonomie, zij het uiteraard met inachtneming van de eisen, voortvloeiende uit de Europese samenwerking in de vorm van plannen en verdragen. Men zal zich moeten

afvragen, welk van deze beide stelsels, elk met eigen voor- en nadelen, men prefereert. Wij vermoeden, dat ernstige bestudering van deze vraag tot de conclusie zal leiden, dat een tussenvorm het meest gewenst is.

Gelukkig behoeven wij ons — de eerste periode zal zeker jaren duren. — met de beantwoording van deze vraag niet te haasten. Wij willen hier daarom volstaan met nog op te merken, dat, ingeval men tenslotte tot de beslissing mocht komen, dat een algehele fusie gewenst is, deze na de eerste étappe zeker veel gemakkelijker en veiliger zal zijn te realiseren dan thans het geval zou zijn. Immers, is men allengs gekomen tot meer stabiele verhoudingen op economisch gebied, tot een uit de O.E.E.C. gegroeid leidend Europees apparaat met ervaring en prestige, en tot een sterk Europees saamhorigheidsbesef, dan zal het openen der inter-Europese sluisen, en zelfs het wegnemen daarvan, veel minder gevaren met zich brengen dan op dit moment.

Wil men derhalve uiteindelijk deze sluisen opruimen, dan zal men goed doen, toch als tussenfase de weg via O.E.E.C.-planning en langdurige verdragen te aanvaarden. Deze weg sluit overigens, gelijk betoogd, geheel aan bij de huidige ontwikkeling. „Eerst evenwicht; dan pas vrijheid, voor zover gewenst”, aldus zou men het kort kunnen formuleren.

Anders gezegd: de genoemde lijn der handelspolitieke ontwikkeling „vrijhandel — protectie — unilaterale contingentering — bilaterale handelsverdragen van toenemende betekenis en duur — multilateraal geordende ruil” kan desgewenst uiteindelijk uitmonden in een inter-Europese fusie, zodat, in andere vorm, de vrijheid in verkeer terugkomt. Wel zal dan uiteraard, aangenomen dat men geen onbeperkt „laissez-faire” wil aanvaarden, in Europees kader een zekere mate van economisch-politiek ingrijpen onontbeerlijk zijn: structuurpolitiek, conjunctuurpolitiek, sociale politiek enz. Hoe diep dit ingrijpen moet of zal gaan, moge hier in het midden blijven.

's-Gravenhage.

ED. VAN CLEEFF.

DE BELGISCHE WET INZAKE DE ORGANISATIE VAN HET BEDRIJFSLEVEN.

De Belgische Wet van 20 September 1948 houdende Organisatie van het Bedrijfsleven (die in het „Belgisch Staatsblad” van 27 en 28 September 1948 is bekend gemaakt) omvat drie hoofdsecties. Ieder daarvan houdt het wettelijk statuut in van een tot heden in België onbekende instelling, namelijk: de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, de Bedrijfsraden en de Ondernemingsraden.

De vraag of genoemde wet een kaderwet is, wordt door de wetgever zelf niet volkomen duidelijk gemaakt. Wanneer men echter het grote aantal Koninklijke Besluiten in aanmerking neemt, dat deze wet voorziet, moet men wel aannemen, dat zij slechts het organisch kader aangeeft van de instellingen, die door de wet in het leven worden geroepen. Deze overweging is meer in het bijzonder van toepassing op de Bedrijfsraden en op de Ondernemingsraden, die praktisch eerst tot stand zullen komen als gevolg van nieuw genomen initiatief: namelijk van de zijde van de uitvoerende macht wat de Bedrijfsraden betreft; van de zijde van dezelfde macht, gekoppeld aan die der betrokken bedrijfsleiders, wat de Ondernemingsraden betreft. Wat de wet van 20 September 1948 tot stand brengt, wordt door sommigen beschouwd als passend in het kader van wat men de „structuurhervormingen” noemt. Deze uitdrukking is echter te vaag dan dat wij er hier bij zouden willen blijven stilstaan om te onderzoeken of deze bewering al dan niet juist is: het grootste deel van de plannen en van hetgeen er de laatste tijd tot stand is gebracht op financieel, economisch en zelfs sociaal gebied, is inder-

daad door deze en gene gerangschikt onder de structuurhervormingen.

Wij voor ons geven er de voorkeur aan om in de rubriek „Verwezenlijking van de economische democratie” de recente instellingen onder te brengen, die men Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, Bedrijfsraden en Ondernemingsraden noemt men hun toekomstige aanvullingen: boekhouding der ondernemingen, bedrijfsrevisoren, gewijzigde controle der handelsvennootschappen, enz.

De wettelijke, op deze materie betrekking hebbende bepalingen — onverschillig of deze reeds bestaan dan wel in voorbereiding zijn — worden inderdaad alle gekenmerkt door de toelating van arbeiders bij de beraadslagingen van de verschillende instanties uit nationale, economische kringen, precies zoals het algemeen stemrecht de politieke democratie heeft gewettigd.

De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven.

De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven is een publieke instelling, die ermede belast is om aan de Overheid, dat wil zeggen het Parlement en de Regering, uit eigen beweging of op verzoek der genoemde autoriteiten, voorstellen te doen of adviezen te geven ten aanzien van alle voorkomende economische vraagstukken.

Hij is samengesteld uit evenveel leden, die de bedrijfsleiding vertegenwoordigen, als leden, die de arbeiders uit de verschillende sectoren van het nationale bedrijfsleven vertegenwoordigen.

In tegenstelling met de „Sociaal-Economische Raad” zoals deze in het Nederlandse Wetsontwerp is opgenomen, kent de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven in België geen afgevaardigden van de openbare besturende lichamen. Hun optreden is slechts als zuivere toevallig gedacht.

De Raad telt echter zes personen, „van wetenschappelijke en technische verdienste”, maar men heeft de nodige maatregelen getroffen om te verhinderen, dat door hun tegenwoordigheid de pariteit, die deze instelling kenmerkt, zou worden verbroken.

De Raad is belast met de „griffie en economaat-diensten” en met het verzamelen van de bescheiden, die vereist zijn om de Raad goed te doen functioneren. Bovendien kan dit Secretariaat aan de Bedrijfsraden het Nationaal Instituut voor de Statistiek, de Rijksdienst voor maatschappelijke zekerheid, aan het „Nationale Bureau voor Sociale Veiligheid” en andere parastatale instituten, alle inlichtingen vragen die het behoeft met betrekking tot de werkzaamheden van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven.

De Bedrijfsraden.

De wet vertrouwt aan de uitvoerende macht de taak toe de Bedrijfsraden in het leven te roepen. Deze hebben een statuut gekregen gelijk aan dat van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, maar hun bevoegdheden zijn begrensd tot een bepaalde tak van economische werkzaamheid. Evenals de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven zijn de Bedrijfsraden paritair en hun taak is zuiver adviserend, alle initiatief zowel bij de Overheid als bij de Bedrijfsraden zelf berustende.

De Bedrijfsraden kunnen verdeeld worden in drie secties, teneinde het mogelijk te maken de belangen van iedere economische werkzaamheid te overwegen. Wij zullen hieronder zien, dat daaruit echter niet afgeleid mag worden, dat er op deze wijze een volmaakte vertegenwoordiging van het gehele bedrijfsleven des lands kan worden verkregen. Het Secretariaat, dat aan iedere Bedrijfsraad is verbonden, heeft een taak gelijk aan die van het Secretariaat van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven. Maar bovendien kan het, in afwijking van laatstgenoemd Secretariaat, van de ondernemingen, die in zijn gebied gevestigd zijn, inlichtingen van persoonlijke aard verlangen of over bijzondere aangelegenheden, die bij de voorbereiding van

een advies of van een voorstel onderzocht worden. Zulke inlichtingen mogen echter niet anders ter kennis van de Bedrijfsraden zelf worden gebracht dan in de vorm van globale gegevens.

Tenslotte waakt de wet ervoor, dat het bedrijfsgeheim verzekerd blijft en er zijn maatregelen beraamd, die het mogelijk maken, dat de werkzaamheden der verschillende Raden in volledige samenwerking worden uitgevoerd.

De Ondernemingsraden.

Het derde gedeelte van de wet is gewijd aan de Ondernemingsraden. Anders dan de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en de Beroepsraden, zijn de Ondernemingsraden geen rechtspersoonlijke lichamen, die door de wet en de uitvoerende macht in het leven worden geroepen. Het zijn commissies, die sommige, werkgevers gerechtigd zijn in hun bedrijf te vormen met inachtneming van de bepalingen, waarvan de beginselen bij de wet zijn vastgesteld en waarvan de wijze van uitvoering bij Koninklijk Besluit is geregeld.

De wet stelt als beginsel, dat de Ondernemingsraden insteld zullen worden bij alle ondernemingen, die bij voortdurend ten minste vijftig arbeiders aan het werk hebben. Daar echter artikel 28 hieraan toevoegt, dat bij Koninklijke Besluiten verschillende data van inwerking-treding, afhankelijk van de categorie der ondernemingen of industrieën, vastgesteld kunnen worden, volgt daaruit, dat de eerste Ondernemingsraden in feite slechts samengesteld zouden kunnen worden in die ondernemingen, waarvan het personeel een minimaal blijvend gedeelte van boven de vijftig personen bereikt.

De Ondernemingsraden worden gevormd uit afgevaardigden van de directie met inbegrip van het hoofd der onderneming zelf en zijn gedelegeerden en uit een delegatie van het personeel der onderneming. De afgevaardigden van het personeel worden door de arbeiders der onderneming gekozen uit kandidatenlijsten, die ingediend worden door de meest representatieve vakorganisaties, met andere woorden door de arbeidersverenigingen des lands.

De taak der Ondernemingsraden heeft vele en verschillende kanten, die schematisch aangeduid kunnen worden als te zijn van sociale, technische, economische en financiële aard. Op welk gebied die taak ook wordt verricht, zij blijft steeds binnen het kader der wetten, collectieve overeenkomsten of besluiten der paritaire commissies.

De bevoegdheden der Ondernemingsraden zijn van adviserende aard, behalve wanneer het sociale aangelegenheden van de onderneming betreft, op welk gebied de Raad bevoegd is inderdaad besluiten te nemen. Ten deze hebben dus de arbeiders een recht op medezeggenschap gekregen.

Een in onderdelen geschetst overzicht van de voorrechten, die de Ondernemingsraden toekomen, zou er toe leiden hier de wettelijke bepalingen zelf over te nemen. Laten wij er ons dus toe bepalen er aan te herinneren, dat de Ondernemingsraden voornamelijk geroepen zijn om hun standpunt uiteen te zetten ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden en de organisatie van de arbeid, alsook over de opbrengst der onderneming. Tevens mogen zij advies uitbrengen over iedere economische kwestie, die binnen de grenzen hunner bevoegdheid door de „Raden voor het Bedrijfsleven” (Centrale Raad en Bedrijfsraden) aan hun oordeel onderworpen wordt.

De wet legt de bedrijfsleiders de verplichting op hun Raad in te lichten over de zaken der onderneming door aan die Raad mondeling of schriftelijk alle nuttige geachte inlichtingen te verstrekken met betrekking tot de gang van zaken en de productiviteit der onderneming en de door haar behaalde resultaten. Voor de uitvoering van dit deel der wet verwijst de wetgever naar de reglementen, die de uitvoerende macht bij Koninklijk Besluit zal moeten vaststellen. Hij heeft trouwens erkend, dat een volmaakt functioneren van dit onderdeel der werkzaamheden van de Ondernemingsraden slechts verkregen kan worden na

de aanneming en de toepassing van twee andere wetten: één met betrekking tot de boekhouding der ondernemingen en een andere met betrekking tot de vorming van een corps ondernemingsaccountants („revisoren”). Uit deze laatste zullen de technische specialisten worden gekozen, wier taak het zal zijn de verslagen en bescheiden, die de bedrijfsleiders aan hun Raad moeten overleggen, als juist en volledig te waarmerken. De wet op de boekhouding dient namelijk om de uitvoerende macht de gelegenheid te verschaffen, aard en volledigheid der bovengenoemde verslagen en bescheiden definitief vast te stellen.

De taak der Ondernemingsraden omvat tevens het opmaken van het werkplaatsreglement of van het huishoudelijk reglement, het toezicht op de toepassing van de wetten op de bescherming der arbeiders, de vaststelling van de data der jaarlijkse vacaties en de bevordering van de goede geest van samenwerking tussen de bedrijfsleider en zijn personeel, met name in zake het taalgebruik. Het toezicht op de uitvoering der wettelijke voorschriften met betrekking tot de Ondernemingsraden wordt opgedragen aan ambtenaren, die de Regering daarvoor zal aanwijzen. De wet noemt tenslotte de strafbepalingen waaraan iedere inbreuk op het bepaalde is onderworpen, namelijk wat het beroepsgeheim betreft. Zij legt een band tussen de Ondernemingsraden enerzijds en de Economische Raden (Centrale Raad en Bedrijfsraden) en de commissies met sociale bevoegdheden (Nationale Paritaire Raad en Paritaire Commissies) anderzijds, terwijl zij de uitvoerende macht verplicht het advies dier instanties in te winnen, alvorens de belangrijkste reglementaire maatregelen, die de wet voorschrijft, te nemen.

Commentaar op de wet.

De bekendmaking van de wet, houdende organisatie van het Bedrijfsleven, heeft aanleiding gegeven tot een groot aantal artikelen in dagbladen en tijdschriften, komende uit verschillende kringen in het land. Deze artikelen vermeerderden het reeds voor en tijdens de Kamerdebatten gepubliceerde en vormen tezamen een indrukwekkend geheel. De plaats ontbreekt ons om ook maar de grote lijnen ervan hier te kunnen weergeven.

Ons enig doel is verder het ontstaan der wet kortelings samen te vatten en er enige conclusies uit te trekken, die ons voor een juist begrip van de wet essentieel toeschijnen.

Wij moeten dan in de eerste plaats opmerken, dat de benaming van de wet een bron van verwarring kan opleveren. De naam: „wet, houdende paritaire organisatie van het Bedrijfsleven” zou, naar onze smaak, te verkiezen zijn geweest zonder nochtans algehele voldoening te schenken. De enige manier om ieder misverstand te vermijden, zou, naar het ons voorkomt, zijn deze wet aan te kondigen als „organische wet op de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, de Bedrijfsraden en de Ondernemingsraden”.

De wet omvat inderdaad twee zeer verschillende delen, in weerwil van de band, die er ontegenzeggelijk tussen die delen bestaat en die wij hierboven hebben geschematiseerd als de verwezenlijking van de economische democratie door de erkenning van de rechten der arbeiders op het economisch plan.

Het eerste gedeelte gaat over de Economische Raden (Centrale Raad en Bedrijfsraden), die in vele opzichten op economisch gebied de tegenhangers zijn van de Paritaire Commissies, waarvan de bevoegdheid, zoals bekend, van sociale aard is. Het tweede gedeelte betreft de Ondernemingsraden, die in België iets nieuws zijn.

De memorie van toelichting op het wetsontwerp der Regering (Parlementaire Bescheiden van de Kamer der Volksvertegenwoordigers no. 50 — 1947/1948 — 3 December 1947) en het stuk, dat gewijd is aan het verslag over de wet voor de Kamer der Volksvertegenwoordigers (Verslag van de heer Leburton — Parlementaire Bescheiden,

Kamer der Volksvertegenwoordigers no. 511—1947/1948) herinneren te juister tijd aan de redenen, waarom Regering en Parlement het nodig geoordeeld hebben de samenkoppeling tot stand te brengen van het wetsontwerp, houdende organisatie van de officiële vertegenwoordiging van het bedrijfsleven, dat in Mei 1947 bij de Senaat werd ingediend door de Minister van Economische Zaken, met het wetsontwerp op de Ondernemingsraden dat in 1946 bij de Kamer was gedeponereerd door de Minister van Arbeid en Sociale Voorzorg. Deze, hierboven aangehaalde redenen, zijn in wezen niets anders dan de nauwe verwantschap tussen de aanbevolen maatregelen, gezien uit de hoek van de gelijkstelling der arbeiders op de verschillende trappen van de ladder van het nationale bedrijfsleven.

Ongelukkigerwijze heeft er echter niemand aan gedacht, ook eens de nadruk te leggen op de terugslag, die de reeds genoemde samen koppeling moest hebben op het wetsontwerp van Mei 1947 (officiële vertegenwoordiging van het Bedrijfsleven).

Ongetwijfeld heeft de wetgever terecht te verstaan gegeven, dat er geen sprake van was het stelsel der Bedrijfsraden, die bij de bevrijding in 1944 in het leven waren geroepen en nog veel minder dat der Bedrijfsgroeperingen, die de bezetter hier had ingesteld, weer uit de dood op te wekken.

Niettemin blijft het een feit, dat in een aantal economische kringen het denkbeeld had post gevat, dat een officiële „audiëntie” aan de georganiseerde vakvertegenwoordigers moest worden toegestaan.

Het belang van het woord „vak” moet in het licht gesteld worden. In Mei 1947 dacht de Regering, door hetgeen haar was overgebracht door haar Minister van Economische Zaken, niet alleen aan een „sector van economische activiteit” maar ook aan een „vak”. (Het is van wezenlijk belang hierbij op te merken, dat dit eerste wetsontwerp aan de Bedrijfsraden, waarvan het de oprichting wilde, geen regeling van publiekrechtelijke lichamen verleende. Deze bedrijfsraden hadden geen andere taak dan administratieve commissies te zijn). In 1948 heeft eerstgenoemd begrip duidelijk de voorrang gehad boven het tweede onder invloed van het beginsel van paritaire organisatie. De behoeften, waaraan het ontwerp van Mei 1947 zogenaamd zou tegemoet komen, waren echter nog niet verdwenen. Overal vinden wij er de bewijzen voor: De speciale Commissie ter organisatie van het Bedrijfsleven uit de Kamer van Volksvertegenwoordigers is op het ogenblik bezig met het opstellen van de bewoordingen ener wet op de vakorganisatie van de Middenstand.

Een groep socialistische afgevaardigden heeft bovendien onlangs bij de Kamer een wetsvoorstel ingediend, houdende de instelling van een Nationale Raad voor de Coöperatie — Parlementaire Bescheiden van de Kamer der Volksvertegenwoordigers no. 70 — 1948/1949 — (een organisme, dat namelijk ten taak zal hebben de kandidaten voor te stellen voor het lidmaatschap van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, voor de vertegenwoordiging in het midden van die Raad der Coöperatieve verbruiks- en distributieverenigingen).

De pers heeft herhaalde malen de eisen der verschillende vrije vakgroepen in het licht gesteld, wanneer deze zich erover beklagden, dat de wet geen plaats heeft voor hun werkzaamheid of hun beroep in het kader van de door hen gevormde organisatie.

Wij menen te dien opzichte twee opmerkingen te moeten maken, die het slot van deze korte beschouwing vormen:

1e. Men moet niet uit het oog verliezen, dat de door de wet opgezette organisatie een experiment is van zulk een omvang en zo ingewikkeld en belangrijk, dat, om het tot een goed einde te brengen, in den aanvang heel wat proefnemingen onvermijdelijk waren.

2e. Het principe van georganiseerd overleg op economisch terrein, zoals dat in de wet is vastgelegd, is zonder enige twijfel gezond. Maar het is naar ons inzicht van ge-

wicht, dat er nauwlettend voor worde gewaakt, dat de ondernomen arbeid niet mislukt. Wij zijn van mening dat, wanneer men de drie categorieën van Raden, die de wet voorziet, omringt met andere organismen, even talrijk en gespecialiseerd, van hetzelfde juridische type (dat wil zeggen met een publiekrechtelijk statuut) men wel zeer sterk het risico loopt de toch al grootse, door de wetgever opgebouwde machinerie, op noodlottige wijze te verzwaken, indien men deze uitbreidingen in het juiste licht te zien, dat wil zeggen als organen van het nationale economisch overleg. Naar ons gevoelen gaat het hier om niets meer of minder dan het, hier te lande reeds zo vaak onder handen genomen probleem van het economisch parlement.

Deze kwestie heeft heel wat pennen in beweging gebracht en het blijkt wel uit de doctrinaire verhandelingen daarover en uit de verschillende proefnemingen, die men ondernam, dat de instelling van een Wetgevende Economische Kamer niet wenselijk, zelfs niet mogelijk is.

En met voorbijzien van de vruchten dier onderzoekingen en proefnemingen moet men dus niet, al dan niet bewust, een rij verspecialiseerde organismen gaan uitdenken en instellen, waaraan dezelfde fouten kleven, om die in de plaats te stellen van één enkel organisme.

Met andere woorden, zolang de praktische toepassing en de werkwijze van de Raden voor het Bedrijfsleven slechts de vorming van vrije en hoe langer hoe meer representatieve vakgroepen tot gevolg hebben, is er ons inziens geen enkel gevaar te duchten.

Daarentegen moet de allergrootste omzichtigheid worden betracht, wanneer deze organisatie van het bedrijfsleven verkregen wordt door de tussenkomst van organismen met een publiekrechtelijk statuut.

Kort gezegd: het gemeenschappelijke overleg van bedrijfsleiders met hun arbeiders over economische vraagstukken is één ding, het overleg met de natie, beschouwd als hoofdbestanddeel van het bedrijfsleven, is een andere zaak.

Brussel.

Dr. Jur. E. JORION.

DE SPAARBANKEN IN 1948.

Het valt niet te ontkennen, dat Nederland in het afgelopen jaar belangrijke schreden heeft gezet op de weg naar het herstel. De productie en de arbeidsproductiviteit namen beide in niet onbelangrijke mate toe; het dekkingspercentage van de invoer steeg enigszins, ofschoon niet in die mate als wenselijk ware geweest; het begrotingstekort nam af en de totale geldcirculatie gaf slechts een geringe vermeerdering te zien, welke vrijwel uitsluitend voor rekening komt van het eerste halfjaar. In vergelijking met de geldcirculatie in andere landen, slaat Nederland geen slecht figuur. Indexcijfers van lonen en prijzen vertonen weliswaar enige stijging, maar de onderlinge verhouding bleef vrijwel gelijk. En tenslotte werd berekend, dat het nationaal inkomen in 1948 bijna 1 miljard gulden hoger zou zijn dan in 1947.

Ofschoon er dus bij onze economische ontwikkeling sprake is van licht- en schaduwzijden, wijst de algemene tendentie toch wel degelijk in de richting van een verder herstel.

In hoeverre weerspiegelt deze tendentie zich in de cijfers van de spaarbanken?

Inleggersverkeer.

Allereerst kan worden vastgesteld, dat bij de algemene spaarbanken, verenigd in de Nederlandse Spaarbankbond¹⁾ met uitzondering van de zgn. bankspaarbanken,

in 1948 in totaal werd ingelegd een bedrag van f 347 mln en terugbetaald een bedrag van f 363 mln, gevende een terugbetalingssurplus van f 16 mln. Vergelijkt men dit terugbetalingssurplus met het inlegsurplus van 1947 tot een bedrag van ruim f 21,5 mln, dan zou men geneigd zijn de gang van zaken bij de spaarbanken in 1948 als onbevredigend te kenschetsen. Bij de beoordeling van de cijfers van 1948 dient evenwel rekening te worden gehouden met de invloed, welke is uitgewaaid van de opgelegde aanslagen in de vermogensheffingen.

Ofschoon de spaarbanken hun inleggers niet in de eerste plaats ontlene aan die categorieën van de bevolking welke in bijzondere mate door de heffingen zijn getroffen, zo zijn er toch inleggers geweest, die inderdaad in deze belastingen zijn aangeslagen, getuige de verzoeken, welke de spaarbanken hebben gemaakt om een deel van de tegoeden voor dit doel aan de fiscus over te dragen. Op grond van een daarnaar ingesteld onderzoek, waarbij gedeeltelijk kon worden uitgegaan van exacte cijfers en aan de andere kant van ramingen, mag worden aangenomen, dat door de spaarbanken gezamenlijk een bedrag van niet minder dan f 32 mln ter betaling van aanslagen in de heffingen aan de ontvangers der belastingen werd overgemaakt. Hierbij kon uiteraard geen rekening worden gehouden met de bedragen, welke in contanten zijn opgenomen en daarna door de contribuabelen zelf aan de ontvangers werden afgedragen. Wanneer men evenwel dit bedrag, dat aan heffingen is opgebracht en waarvan men niet mag aannemen, dat het uit de lopende inkomens kon worden bestreden, stelt tegenover het terugbetalingssurplus van f 16 mln, dan betekent zulks, dat het inleggerstegoed onder normale omstandigheden zeer bevredigend zou zijn toegevoegd.

Het feit, dat het bedrag van de inleggingen in 1948 op zich zelf al f 40 mln hoger was dan het overeenkomstige bedrag van 1947, geeft de overtuiging, dat de spaarbanken zich meer in de publieke belangstelling mochten verheugen.

Vergelijkt men het gemiddeld bedrag van de inleggingen in de jaren 1933/1937 met ruim f 19 mln per maand met het overeenkomstig gemiddelde over 1948 van bijna f 29 mln, dan blijkt, dat de inleggingen in 1948 zich hebben bewogen op een peil van 151 pCt van de basisperiode. Stelt men hiernaast het feit, dat de geldswaarde sindsdien ongeveer met de helft verminderd is en de geldcirculatie ongeveer verdubbeld is, dan blijkt er altijd nog een vrij belangrijke afstand te bestaan tussen de werkelijke inleggingen en de stortingen, welke men op grond van even genoemde cijfers zou hebben mogen verwachten.

De terugbetalingen bedroegen in de periode 1933/37 gemiddeld per maand ongeveer f 18,5 mln en over 1948 ruim f 30 mln of wel 163 pCt van de basisperiode. Bij de beoordeling van dit cijfer dient uiteraard terdege rekening te worden gehouden met de invloed, welke er is uitgegaan van de aanslagen voor de vermogensheffingen.

Aangezien de grote terugbetalingen, in het bijzonder in de eerste helft van 1948, door de dagbladen meermalen werden geweten aan een verminderde spaarzin, is vanwege de Nederlandse Spaarbankbond een persbericht gepubliceerd, waarin de aandacht werd gevestigd op de invloed, uitgaande van de belastingaanslagen. De belangrijke terugbetalingsexcedenten in de maanden Maart t/m Juli (in totaal ca f 30 mln) zullen ongetwijfeld voor het grootste deel aan deze belastingbetalingen moeten worden toegeschreven.

Ook bij de Rijkspostspaarbank en bij de boerenleenbanken zijn zeer aanzienlijke bedragen meer terugbetaald dan ingelegd. Bij de bondsspaarbanken bedraagt het terugbetalingssurplus 1½ pCt van het inleggerstegoed; bij de Rijkspostspaarbank 6½ pCt en bij de boerenleenbanken 5,2 pCt. Op het inleggersverkeer bij de Rijkspostspaarbank en de boerenleenbanken zijn uiteraard dezelfde factoren van invloed geweest, welke ook hebben gegolden voor de bondsspaarbanken, met dit verschil, dat de beide laatst-

¹⁾ Aan welke banken dit artikel hoofdzakelijk gewijd zal zijn.

	1947	pCt	1948	pCt
Schatkistpapier	f 58.040.000	7,22	f 131.750.000	16,46
Kasgeld (callgeld) leningen	3.763.000	0,47	12.344.500	1,53
's Rijks Schatkist 2½ pCt rekg.	137.716.426	17,13	—	—
Effecten	258.324.795	32,12	304.431.239	37,88
's Rijks Schatkist 3 pCt rekg.	30.280.763	11,23	42.165.335	5,24
3 pCt Grootboek 1946	35.781.900	4,45	33.585.500	4,16
Hypotheken	42.461.104	5,28	64.242.925	7,99
Langlopende leningen aan of gegarandeerd door publiekrechtelijke lichamen	158.109.883	19,66	195.561.624	24,34
Leningen aan verenigingen, Nutsdepartementen e.d.	1.219.085	0,15	427.022	0,05
Voorschotten	118.622	0,02	126.407	0,02
Vaste goederen niet in eigen gebruik	1.028.659	0,12	949.706	0,12
Kas	4.229.762	0,52	4.243.447	0,53
Postchèque- en Girodienst, kassiers	11.266.368	1,41	11.653.079	1,45
Spaarbankgebouwen	1.768.065	0,22	1.842.636	0,23
Totaal	f 804.108.432	100	f 803.323.420	100

genoemde instellingen bij de geldzuivering in 1945. minder selectief te werk konden gaan, zodat zich daar meer on-eigenlijke spaargelden hebben geaccumuleerd, welke uiteraard weer terugvloeien naarmate het economisch leven in meer normale banen komt.

De gang van zaken bij de verschillende spaarinstellingen blijkt uit het volgende overzicht.

1948	Inleggingen (× f 1.000.000)	Terugbetalingen (× f 1.000.000)	Saldo
Bondsspaarbanken	347	363	—16
Rijkspostspaarbank ¹⁾	252	352	—99
Boerenleenbanken ¹⁾	802	882	—80

¹⁾ Voorlopige cijfers.

De terugbetalingen bij de bondsspaarbanken worden volledig gecompenseerd door de op het einde des jaars bij te schrijven interest, zodat hier nog van een kleine vooruitgang van het inleggerstegoed sprake zal zijn.

Verheugend is voorts, dat het aantal in omloop zijnde spaarbankboekjes opnieuw met ongeveer 94.000 toenam.

Beleggingen.

Met betrekking tot de beleggingen verwijzen wij allereerst naar het hierboven afgedrukte oerzicht, dat betrekking heeft op een aantal spaarbanken met een inleggerstegoed, dat ongeveer 70 pCt van het totale inleggerstegoed van alle spaarbanken uitmaakt.

De meest op de voorgrond tredende verandering in de samenstelling der beleggingen is het verdwijnen van het te goed op de 2½ pCt renten de rekening bij 's Rijks Schatkist. De gelegenheid om gelden op deze rekening, de zgn. Liquiditeitsrekening, te storten, werd in 1946 geschapen. De faciliteit zou oorspronkelijk slechts voor één jaar gelden, maar door de lange duur van de besprekingen ter vaststelling van de afwikkelingsprocedure konden de voorwaarden met betrekking tot de afwikkeling eerst in September 1947 bekend worden gemaakt. Deze kwamen feitelijk hierop neer, dat maandelijks een bedrag, gelijk aan het terugbetalingsexcedent over het afgelopen jaar, zou kunnen worden teruggevraagd; dat verder vrijelijk zou kunnen worden beschikt over een bedrag, gelijk aan 35 pCt van het in Augustus 1947 aanwezige tegoed op de Liquiditeitsrekening en dat tenslotte van het saldo per 1 Augustus 1948 een gedeelte zou worden bestemd ter deelneming in uit te geven staatsleningen en derhalve worden overgeschreven op een 3 pCt rentende rekening bij 's Rijks Schatkist, terwijl het dan nog resterende saldo in een vaste verhouding zou worden omgezet in schatkistpapier met een looptijd van 1, 3 en 5 jaren.

De spaarbanken, welke met deze voorwaarden accoord gingen, namen de verplichting op zich om deel te nemen aan conversie van Rijks-, provinciale- en gemeenteleningen. Een aantal spaarbanken, dat zich aan deze condities niet wenste te onderwerpen, vroeg restitutie in 5-maandelijke termijnen van 20 pCt, waartoe zij bevoegd waren op grond van de voorwaarden, bij de aanvang van de regeling vastgesteld.

Medio 1948 werd een vertraagde afwikkeling van de

Liquiditeitsrekening bij het Ministerie van Financiën bepleit, omdat de aanslagen in de vermogensheffingen nog bij lange na niet waren voldaan en omdat ook de afwikkeling van de geldzuivering meer tijd vorderde dan was voorzien, waardoor de spaarbanken nog altijd verplicht waren een grotere dan normale liquiditeit te handhaven. Bovendien gaf de regeling altijd enig soulaas tegen de verminderde rentabiliteit van de beleggingen, welke ook in 1948 nog altijd niet tot staan was gekomen, getuige o.a. de Conversieleningwet 1948, op grond waarvan in Mei 1948 een tweetal leningen werd uitgegeven, een 3 pCt rentende fixe lening per 1962/'64 en een 3½ pCt rentende lening met een looptijd van 50 jaren.

Het resultaat van een en ander is geweest, dat de definitieve afwikkeling van de Liquiditeitsrekening over enige maanden werd verdeeld, zodat aan de spaarbanken met een aanmerkelijk tegoed op deze rekening eerst per 1 December het resterende saldo in schatkistpapier werd uitgekeerd.

Het tegoed op de Liquiditeitsrekening heeft tenslotte zijn weg gevonden naar de portefeuille schatkistpapier, naar de effectenportefeuille (hoofdzakelijk door aankoop van staatsfondsen), naar de onderhandse leningen aan publiekrechtelijke lichamen en voor een klein deel naar de hypothekenportefeuille.

Het tegoed op de 3 pCt rentende rekening bij 's Rijks Schatkist is tot op ongeveer de helft verminderd, aangezien tot belangrijke bedragen uit deze rekening werd ingeschreven op de beide in 1948 uitgegeven staatsleningen, in het bijzonder op de fixe lening.

De belegging in hypotheken is met ongeveer 50 pCt vermeerderd, maar blijft toch altijd nog ver achter bij de vooroorlogse verhoudingen, omdat toen niet minder dan ongeveer 30 pCt van de totale beleggingen uit hypotheken bestond.

De verwachting, dat veel hypotheken zouden worden afgesloten teneinde daarmee de aanslagen in de heffingen te kunnen voldoen, is niet volledig bewaarheid. Waar er bovendien op dit terrein nogal enige concurrentie heeft bestaan tussen de verschillende geldgevers, en de spaarbanken alleen genoeg nemen met eerste klas posten, heeft deze belegging niet zo'n uitbreiding ondergaan als wel eens werd verwacht.

Het valt te betreuren, dat het Beleggingsaccoord door het door de wind gaan van een der aangesloten instellingen zich noodzaak zag om in de aanvang van het jaar de hypotheekrente, welke gefixeerd was op 4 pCt voor hypotheken op gebouwde eigendommen en op 3½ pCt voor hypotheken op landelijke eigendommen, te verlagen, aangezien deze verlaging op zichzelf door de verhoudingen op de beleggingsmarkt zeker niet nodig was geweest. Bij het nieuwe renteniveau werd de minimumrente, waartegen pandbrieven mogen worden opgenomen, aangepast.

Ofschoon de Financieringsregeling Woningbouw 1948 t.o.v. haar voorgangster ongetwijfeld enige verbeteringen vertoont, wordt dit terrein, door de spaarbanken toch nog altijd schoorvoetend betreden.

Dat de rubriek onderhandse leningen aan publiekrechtelijke

lijke lichamen uitbreiding heeft ondergaan, werd reeds gememoreerd. Tot de toeneming van het aandeel van deze rubriek in de totale effectenhandel medegewerkt de omstandigheid, dat de effectenhandel voor een deel is ingeschrompeld en voorts het feit, dat verschillende der publieke emissies door aflossings- en/of rentevoorzwaarden slechts weinig aantrekkelijk waren.

Enige plaats werd ingeruimd aan de belegging in obligatiën van industriële en soortgelijke ondernemingen, waarbij evenwel met grote voorzichtigheid te werk diënt te worden gegaan, omdat men zich in elk geval grondig rekenschap heeft te geven van de financiële positie en de vooruitzichten van de betrokken onderneming.

Tenslotte dient hier nog gewag te worden gemaakt van een aan het einde van het jaar voor de spaarbanken geopende mogelijkheid om opnieuw gelden te storten op een rekening bij 's Rijks Schatkist. Reeds bij de behandeling van de Conversieleningwet 1948 werd vanwege de Nederlandse Spaarbankbond bij het Ministerie van Financiën aandacht gevraagd voor de belangen van de spaarbanken, die wat betreft het rendement in het gedrang dreigden te komen. De Minister van Financiën zegde bij de mondelinge behandeling van het wetsvoorstel toe, al het mogelijke te zullen doen om de spaarbanken zodanige beleggingsmogelijkheden te verlenen, dat zij met een redelijke rente-opbrengst voldoende liquiditeit in acht zouden kunnen nemen. Aanknopend bij deze uitlating is bij herhaling de wenselijkheid betoogd om de spaarbanken op enigerlei wijze in haar liquiditeits- en rentabiliteitszorg tegemoet te komen.

Het resultaat van dit overleg is geweest, dat tegen het einde van het jaar van de bondsspaarbanken, dat tegen het medegegeeld, dat zij in 1948 tot een gelimiteerd bedrag gelden zouden kunnen storten op een speciale, door het secretariaat van de Spaarbankbond geadmireerde, rekening bij 's Rijks Schatkist. Over het laagste bedrag, dat gedurende een kalenderjaar voor rekening van een spaarbank op deze „Spaarbankrekening” zal hebben uitgestaan, zal door de Schatkist een rente worden vergoed van 2½ pCt en over de topbedragen zal een rente worden vergoed van 2 pCt 's jaars, een en ander onder voorwaarde, dat deze spaarbanken aan de inleggers zullen vergoeden een minimumrente van 2,16 pCt over tenminste f 3.500 per spaarrekening.

Rente.

Zoals hierboven reeds werd vermeld, nam het rendement van de beleggingen in het afgelopen jaar wederom af. Weliswaar was in 1948 reeds op de kapitaalmarkt een duidelijke rentestijging waarneembaar, maar deze werkt uiteraard slechts met vertraging in de spaarbankbeleggingen door.

Dientengevolge daalde het rendement van de beleggingen bij de bijzondere spaarbanken van 2,95 pCt over 1947 tot 2,90 pCt over 1948; voor de Rijkspostspaarbank verminderde het rendement van 2,68 tot 2,67 pCt. Deze percentages kunnen echter slechts onder enige reserve worden aanvaard, omdat het nog slechts voorlopige gegevens zijn en omdat aan de berekening van de gekweekte rente niet overal dezelfde waarderingmethode ten grondslag ligt.

Niettemin hebben verschillende spaarbanken, vooruitlopende op deze ontwikkeling, de inleggersrente bij de aanvang van 1948 enigszins verlaagd, zodat het percentage van de uitgekeerde rente terugliep van 2,18 pCt over 1947 tot 2,10 pCt over 1948. (Bij de Rijkspostspaarbank voor beide jaren 2,06 pCt).

Ofschoon de marge tussen gekweekte en vergoede rente dus met een fractie gestegen is, moet zij toch nog altijd te gering worden geoordeeld, wil een spaarbank in staat zijn haar reserve op te voeren min of meer in overeenstemming met het gestegen inleggersstegoed en wil zij de nodige middelen ten koste kunnen leggen aan de zo nodige bevoor-dering van het sparen.

Het is daarom van grote betekenis, dat een nieuwe mogelijkheid is gecreëerd om op redelijke voorwaarden gelden bij 's Rijks Schatkist onder te brengen, al kunnen de daaruit voortvloeiende rentebaten niet overal als zuivere winst worden beschouwd, omdat verschillende deelnemende spaarbanken verplicht waren ook de inleggersrente te verhogen. Maar ook in deze gevallen is die verhoging van de inleggersrente stellig een winstpunt, dat, naar mag worden vertrouwd, zijn invloed op de spaaractiviteit niet zal missen.

Spaaractiviteit.

Volgens de cijfers, samengesteld door het Centraal Planbureau en gepubliceerd in de nota betreffende de toestand van 's Rijks financiën, zou het nationaal vermogen in 1948 met ongeveer f 540 mln zijn toegenomen. Dit cijfer stelt dan voor de resultante van de besparingen bij de Overheid, de collectieve inkomensstrekkers en de bedrijven enerzijds en de ontsparingen in de gezinshuishoudingen. Het resultaat van 1948 is nog weinig bevredigend, maar voor 1949 wordt de toeneming van het nationaal vermogen getaxeerd op f 1,18 mrd, of wel 9 pCt van het nationaal inkomen. Op zichzelf zou dit cijfer onder meer normale omstandigheden wel bevredigend zijn, maar indien rekening wordt gehouden met de bevolkingstoename in 1949, waarmee een bevredigende stijging van het nationaal vermogen gepaard zou moeten gaan, en voorts met de gebruikelijke toeneming van het vermogen vóór de oorlog, alsmede met de noodzaak om de interingen op dit vermogen gedurende de oorlog binnen een redelijk tijdsverloop in te halen, dan blijft de geraamde toeneming van het nationaal vermogen in 1949 ver achter bij hetgeen door de omstandigheden geboden is, en daarmede wordt dan opnieuw aangetoond, hoezeer de noodzaak tot sparen blijft bestaan.

Merkwaardig is, dat de besparingen, onder invloed van de verplichtingen, opgelegd door het maatschappelijk verkeer, zich meer en meer concentreren bij overheidsfondsen, pensioenfondsen en levensverzekeringmaatschappijen. De productie van deze laatste levert opnieuw een record op, hetgeen waarschijnlijk moet worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat voor steeds grotere groepen van de bevolking een pensioenvoorziening wordt getroffen. Het lijkt echter waarschijnlijk, dat dit alles geschiedt ten nadele van de spontane besparingen, welke aan de eigenlijke spaarinstellingen plachten te worden toevertrouwd.

Wanneer men evenwel ziet naar de loon-indexcijfers, en rekening houdt met de indirecte loonsverhogingen, welke voortvloeien uit allerlei sociale voorzieningen (Ziektefondsenbesluit, Kinderbijslagwet, vacantieloon, extra uitkeringen en loon in natura!), dan ligt de veronderstelling voor de hand, dat het reële inkomen voor vele arbeiders ongeveer gelijk, zo niet hoger is dan het vooroorlogse en dan lijkt de conclusie gewettigd, dat in het bijzonder de jongere ongehuwde arbeider en wellicht ook de gehuwde arbeider, nadat een zekere „inhaalvraag” zal zijn bevredigd, nog in meerdere mate tot het spaarvolume kan bijdragen.

Of de geneigdheid hiertoe groot is, zou aan de andere kant misschien betwijfeld moeten worden, wanneer men rekening houdt met de bedragen, welke voor gemakkelikheden worden uitgegeven en welke bijv. over 1947 per hoofd van de bevolking nog driemaal zo hoog waren als in 1939. Ook de cijfers, welke worden gepubliceerd met betrekking tot de omzet in de detailhandel in tabaksfabrieken en in alcoholhoudende en alcoholvrije dranken, laten een waarschuwend geluid horen. Aan de andere kant stemt het tot voldoening te kunnen constateren, dat het nadelig verschil per kwartaal (gedurende de eerste drie kwartalen van 1948) tussen totaal geldinkomen en totale waarde van het verbruik, waarvan de gegevens werden ontleend aan de „Statistiek der huishoudrekeningen van hand- en hoofd- arbeiders in enkele middelgrote en kleine steden” belang-

rijk gunstiger waren dan een jaar tevoren. In aansluiting op de ten vorigen jare te dezer plaatse²⁾ vermelde gegevens kunnen thans de volgende worden gepubliceerd:

Nadelig verschil per kwartaal tussen totaal geldinkomen en totale waarde van het verbruik.

Inkomensgroep	1e kwartaal 1948	2e kwartaal 1948	3e kwartaal 1948
f 40 tot f 50 p.w.	f 35,56	+ f 11,36	+ f 3,33
f 50 tot f 60 p.w.	f 31,35	f 2,82	- f 10,07
f 60 tot f 70 p.w.	f 30,87	f 0,95	+ f 14,50
f 70 tot f 80 p.w.	f 0,88	f 0,24	+ f 34,14

Ook waren de bedragen, welke per saldo meer werden opgenomen dan ingelegd bij de spaarbanken, in de eerste drie kwartalen van 1948 aanzienlijk lager dan in de overeenkomstige periode van 1947.

- Mutaties in het spaartegoed.

Inkomensgroep	Meer opgenomen dan ingelegd		
	1e kwartaal 1948	2e kwartaal 1948	3e kwartaal 1948
f 40 tot f 50 p.w.	f 15,86	f 7,00	f 14,82
f 50 tot f 60 p.w.	f 15,92	f 21,65	f 12,65
f 60 tot f 70 p.w.	f 19,55	f 20,71	f 15,89
f 70 tot f 80 p.w.	f 37,61	f 26,28	f 11,07

Al met al blijft het van het grootste belang, dat bij voortdurend op de noodzakelijkheid en het nut van het sparen wordt gewezen. De bondsspaarbanken leggen op propagandagebied een steeds toenemende activiteit aan de dag en deze activiteit wordt ook bij voortdurend gericht op de bevordering van het bedrijfssparen, bij welk systeem de te besparen bedragen dadelijk worden afgehouden bij de loonsuitbetaling, om vervolgens aan de spaarbank te worden overgemaakt. Wanneer door de bedrijven dan nog een zekere suppletie op de rente kan worden gegeven, dan vormt dit stellig een goede stimulans voor deze spaarvorm. Dit brengt ons als vanzelf op het punt van de propaganda.

Propaganda.

Op organisatorisch gebied is er t.a.v. de propaganda een verandering ingetreden, doordat de spaarpropaganda, welke tevoren onder auspiciën van een Propagandacommissie door de Nederlandse Spaarbankbond werd verzorgd, in de aanvang van 1948 werd overgedragen aan een speciale stichting, de Stichting Spaarpropaganda, gevestigd te Rotterdam. Het Bestuur van deze Stichting wordt gevormd door de Propagandacommissie. Deze Stichting legde in haar eerste levensjaar reeds een grote activiteit aan de dag en beijvert zich om aan de tot dusver van spaarbankzijde gevoerde propaganda meer richting en inhoud te geven.

Inmiddels werd ook de Nationale Spaarraad door de Minister van Financiën ingesteld en uit deze Spaarraad werd een Commissie van Toezicht gekozen. Deze laatste kwam enkele keren in vergadering bijeen om zich te beraden over de wijze, waarop van die zijde het sparen zou kunnen worden gestimuleerd.

Het komt ons voor, dat de Spaarraad al veel goed werk zou kunnen doen, indien hij in staat zou zijn het klimaat voor het sparen te verbeteren. Bovendien lijkt het waarschijnlijk, dat het bedrijfssparen nog in belangrijke mate zou kunnen worden bevorderd, indien de Spaarraad dit met zijn gezag zou willen steunen en indien deze spaarvorm zou kunnen worden gestimuleerd, door tegenover een binding voor een aantal jaren van de zijde van de spaarder te stellen een door de Overheid te vergoeden rentesuppletie, toenemend met de duur van de binding, dan wel een zekere verlaging van de loonbelasting, gelijk ook vroeger al eens is gesuggereerd.

²⁾ Zie „E.-S.B.” van 14 April 1948, blz. 284.

„Saving makes the difference between wishing and having”, zoals een van de Amerikaanse spaarbanken het onlangs uitdrukte. Waar er hier te lande nog een zeer groot verschil is tussen aftrektal en aftrekker, blijft het sparen een gebiedende noodzakelijkheid.

Amersfoort.

Dr. J. R. A. BUNING.

BOEKBESPREKINGEN.

Carlo Hemmer, „l'Economie du Grand-Duché de Luxembourg” I (Editions Joseph Beffort, Luxembourg 1948).

Het lijkt eenvoudiger, de volkshuishouding van een klein gebied te behandelen dan die van een uitgestrekt land. In het kleine gebied immers zal het minder moeilijk zijn de samenhang der economische verschijnselen te overzien, de gevolgen van een bepaalde maatregel op economisch gebied na te gaan.

Aan de andere kant echter levert het grotere moeilijkheden op. Gedacht moet worden aan het feit, dat in een klein land in de regel slechts weinig gegevens betreffende het economisch leven aanwezig zijn, waardoor dit kan worden geïllustreerd. Zeer moeilijk zal het zijn, iets te zeggen over de toekomstige economische ontwikkeling van zo'n gebied, omdat deze in hoge mate afhankelijk is van buitenlandse factoren, die meestal sterk aan veranderingen onderhevig zijn en in de regel buiten de invloedssfeer van het gebied liggen. Dan zal moeten worden volstaan met het geven van een gedetailleerde beschrijving en een verklaring van de waargenomen feiten.

Voor Luxemburg levert dit laatste nog bijzondere problemen op. Door het bestaan van de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie is het niet mogelijk, afzonderlijke gegevens betreffende het buitenlandse goederen- en geldverkeer voor Luxemburg te verkrijgen. Mede hierdoor heeft Carlo Hemmer met het schrijven van zijn werk „l'Economie du Grand-Duché de Luxembourg” zich voor een zware opgave gesteld. Het is te waarderen, dat een economische studie over Luxemburg verschijnt: deze zal er toe kunnen bijdragen het inzicht in de economische toestand van de kleinste der Benelux-partners te verdiepen.

Het werk van Hemmer zal uit drie delen bestaan. In het reeds verschenen eerste deel worden de (samenstelling der) bevolking en de primaire takken van bedrijf behandeld, waarbij de nadruk valt op de landbouw. Het tweede deel zal aan de secundaire industrieën worden gewijd, terwijl het derde deel de handel, het transport-, credit-, verzekeringswezen enz. zal behandelen.

In het eerste deel worden de behandelde onderwerpen veelal voorafgegaan door een historisch overzicht, zoals bij de beschrijving van het beloop van de bevolking. Het is teleurstellend, dat niet is getracht op grond van de beschikbaar zijnde gegevens een berekening te maken over het toekomstig beloop, temeer, daar bij de landbouw sterk wordt gewezen op de moeilijkheden, die deze ondervindt van de schaarste aan arbeidskrachten.

Bij de behandeling van de bevolking valt het zwaartepunt op de veroudering, die hierin optreedt en die een gevolg is van de vermindering van geboorte en sterfte. De vermindering van de geboorte wordt toegeschreven aan:

1. de opvatting van de bevolking t.a.v. de gezinsidee;
 2. de materiële toestand in vele gezinnen;
 3. de leeftijdsopbouw der bevolking.
- De nadruk wordt in het bijzonder op het eerste punt gelegd. Teneinde deze veroudering tegen te gaan, zou volgens de schrijver plaats moeten vinden:
1. ondersteuning van vele gezinnen;
 2. maatregelen ter bestrijding van de kindersterfte (deze is in Luxemburg zeer hoog);
 3. maatregelen ter bevordering van jonger trouwen.

Het gevaar van de veroudering der bevolking wordt vooral naar voren gebracht bij de beschrijving van de landbouw, die, zoals gezegd, dikwijls met arbeidsschaarste te kampen heeft, te meer, daar er een sterke trek van de bevolking van het platteland naar de stad is waar te nemen. Hierdoor moet in vele gevallen in de landbouw worden overgegaan naar minder arbeidsintensieve producten. Volgens de schrijver speelt de rentabiliteit in de verschillende landbouwbedrijven geen rol van betekenis bij de verklaring van deze verschuiving in de bevolking. Echter wordt naderhand opgemerkt, dat vóór de oorlog de landbouw niet in staat was, arbeidskrachten uit de stad aan te trekken, zelfs niet in tijden van werkloosheid, omdat de lonen in de landbouw zo laag waren. Toch meent de schrijver te mogen concluderen, dat de rentabiliteit in de landbouw niet beneden normaal ligt, al wijzen de cijfers hier niet op. Hemmer komt tot deze conclusie door te wijzen op de goede uiterlijke toestand, waarin de boerderijen zich bevinden. Dit lijkt een zwak argument, al moet anderzijds worden toegegeven, dat het cijfermateriaal t.a.v. de rentabiliteit in de landbouw verre van volledig is.

De rentabiliteit in de agrarische sector heeft voortdurend de aandacht van de Luxemburgse Regering gehad. Bij het tot stand komen van de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie werd overeengekomen, dat ieder der partnerlanden zijn eigen landbouwpolitiek zou voeren. Mede doordat in Luxemburg steeds de landbouw was beschermd (gevolg van het deel uitmaken van de Zollverein) en doordat in België als gevolg van het vrije economische systeem de minst rendabele agrarische bedrijven waren uitgevallen, lagen de agrarische prijzen in Luxemburg hoger dan in België. Dit had een ongunstig gevolg op de kosten van levensonderhoud en de lonen. Terecht wordt door de schrijver opgemerkt, dat door de bescherming van de landbouw, de economische problemen werden verschoven van de landbouw naar de industrie. Ditzelfde zal zich vermoedelijk ook voordoen, wanneer de economische unie met België en Nederland in werking is getreden. De oplossing voor Luxemburg zal moeten worden gezocht in een rationalisatie der agrarische productie. Vele mogelijkheden hiertoe worden door de schrijver genoemd.

Bij de behandeling van de wijnbouw wordt gewezen op de verbetering in de kwaliteit van de wijn. Tijdens de Zollverein vonden vooral wijnen van minder goede kwaliteit een goed afzetgebied in Duitsland. België echter bleek niet bereid deze wijnen af te nemen, zodat het tot stand komen van de B.L.E.U. Luxemburg er toe noodzaakte betere soorten voort te brengen.

Het eerste deel van dit werk van Hemmer moet worden gezien als basis, waarop in de volgende delen bij een behandeling van de samenhang der economische verschijnselen zal kunnen worden teruggegrepen. Dank zij de talrijke interessante gegevens zal dit met succes kunnen gebeuren.
Rotterdam. W. HOUWINK.

Jean van der Mensbrugge, Les conceptions dirigistes aux Pays-Bas. Leuven 1948; overdruk uit het „Bulletin de l'Institut de Recherches Economiques et Sociales” van September 1948.

Een van de voorwaarden voor het welslagen van een economische unie is, dat de door de deelnemende landen gevoerde economische politiek een belangrijke mate van overeenstemming vertoont. Gelijk bekend, zijn de regeringen der Benelux-landen het over de grote lijn van de te voeren politiek reeds eens: het zal een „gerichte economie” („économie dirigée”) zijn.

Of men bij deze gerichte economie nog van geleide economie wil spreken, hangt af van de inhoud, welke men aan de laatste term wil geven. Niet van belang ontbloomt is het in elk geval, om — zoals Van der Mensbrugge heeft gedaan — na te gaan welke opvattingen in de kringen van gezag-

hebbende Nederlandse economen bestaan omtrent het probleem der geleide economie; dit kan immers een indruk geven van de omvang der ideologische weerstanden, die — naast vele technische moeilijkheden — moeten worden overwonnen alvorens de economische unie van Benelux haar beslag zal hebben gekregen.

Van der Mensbrugge vangt zijn studie aan met een overzicht van de verschillende wijzen, waarop in Nederland het begrip geleide economie wordt gedefinieerd.

Daarna gaat schr. over tot een bespreking van de aan de geleide economie verbonden theoretische problemen, voor zover deze in de Nederlandse literatuur behandeling hebben gevonden. De schrijver constateert daarbij, dat deze behandeling systematiek mist; wel werd van de vraagstukken van de rente en van het geld een diepgaande studie gemaakt, aan die van de prijsvorming is men echter praktisch voorbij gegaan.

Schr. heeft in de theoretische beschouwingen niet voldoende aangrijpingspunten gevonden voor de verklaring, waarom zo velen in Nederland aan een zekere mate van geleide economie de voorkeur geven; vervolgens worden de gebezigde argumenten, ontleend aan de feitelijke economische ontwikkeling, nader onderzocht en getoetst.

Er werden hierbij structurele en conjuncturele oorzaken onderscheiden, die de geleide economie opgang deden maken. Tot de eerste rekt schr. de concentratie- en monopolietendentie bij de ondernemingen en de steeds grotere rol; welke de Overheid in het economisch leven is gaan spelen. De conjuncturele oorzaken zijn voor Nederland m.n. de „overproductie” in de dertiger jaren en de na-oorlogse schaarste.

De grote en toenemende staatsinvloed op velerlei gebied wordt uitvoerig belicht. Er dreigt hier evenwel het gevaar, verklarende en te verklaren verschijnselen te verwarren, een gevaar, waar schr. niet geheel aan ontkomt. Wel constateert hij een zekere wisselwerking: de volgens vele Nederlandse economen gebrekkige functionering van de vrije economie noopte tot overheidsingrijpen in verschillende sectoren „zij het met een totaal gebrek aan methode”, waardoor structurele verschuivingen werden teweeggebracht en monopolistische en gekartelleerde organisaties geschapen; deze weer worden aangegrepen als argument voor verdere staatsbemoeying.

Nu is het te betreuren, dat schr. op de aanvallen op de vrije economie praktisch niet ingaat en bovendien de door hem aanvankelijk genoemde conjuncturele oorzaak van het ontstaan van een stemming ten gunste van geleide economie, de depressie der dertiger jaren, verder onbesproken laat. Kennisneming van de beide memoranda der Benelux-landen leert, dat de hiermede verbonden problemen hun actualiteit behouden, ook nadat de andere conjuncturele oorzaak, de abnormale schaarste, zal zijn verdwenen.

Het zijn, zoals schr. concludeert, vooral de bijzondere na-oorlogse omstandigheden, die een sterke stroming ten gunste van een politiek van overheidsbemoeying doen ontstaan. De aanhangers worden daarbij onderscheiden in enerzijds de principiële voorstanders, anderzijds de verreweg het sterkst vertegenwoordigde groep van economen, die terugkeer naar grotere vrijheid wenselijk achten, zodra de omstandigheden dit toelaten. Men vraagt zich hierbij af, welk criterium voor geleide economie schr. hierbij aanlegt; immers, tussen de opvattingen van bijv. Mr A. A. van Rhijn, die als een der vertegenwoordigers van de eerste categorie wordt genoemd, en de laissez-faire gedachte zijn tal van schakeringen mogelijk en ook aanwezig, waarbij overheidsbemoeying in meer of mindere mate noodzakelijk wordt geacht. Het is mede hierom, dat de slothbeschouwing over de toekomst van de geleide economie niet geheel kan bevredigen; men had hier juist met het oog op de doelstelling van de studie gaarne gezien, dat meer aandacht was besteed aan de taak, welke de Overheid door de verschillende economen ook op lange termijn op grond van de economische en sociale structuur wordt toegedacht.

Schr. heeft zich in het algemeen bepaald tot het descriptieve, een beperking, welke hij zichzelf uitdrukkelijk oplegt. Hij geeft daarbij blijk van een grote belezenheid. Ongetwijfeld is Van der Mensbrugge er in geslaagd zijn landgenoten een goede indruk te geven zowel van de verscheidenheid van opvattingen, die in Nederland omtrent het probleem der geleide economie bestaan, als van de opvattingen zelve en de bijdragen, die van Nederlandse zijde tot de theorie zijn geleverd.

Rotterdam.

H. BURGER.

INGEZONDEN STUK.

„LOCAL CURRENCY” EN ZIJN BESTEDING.

Drs. M. van der Mel te 's-Gravenhage schrijft ons:

In „E.-S.B.” van 23 Maart jl. heeft Prof. Dr C. Goedhart een belangwekkende beschouwing gewijd aan het bovenstaande onderwerp. In het algemeen kan ik slechts waardering hebben voor de grondige uiteenzetting van de heer Goedhart. Niettemin bevat zijn artikel enige passages, waarmede ik mij niet kan verenigen. Met name ben ik het niet eens met zijn zienswijze ten aanzien van de invloed, die het binnenvloeien van de tegenwaarde der schenkingen op de local currency-rekeningen bij de centrale bank uitoeft op de binnenlandse overheids-schuld.

Ter toelichting van mijn standpunt meen ik goed te doen, allereerst uiteen te zetten, in welke opzichten naar mijn mening het binnenvloeien der local currency-gelden bij de centrale bank van invloed is op de binnenlandse monetaire situatie. Eenvoudigheidshalve beperk ik mij hierbij tot het in de praktijk verreweg belangrijkste geval, waarin de importeurs de bij wijze van schenking ontvangen Marshall-goederen betalen uit hun banktegoeden.

In dit geval leiden de overboekingen naar de local currency-rekeningen bij de centrale bank tot een vermindering in het credit der bankbalansen van het totale tegoed van importeurs (en dus tot een vermindering van de maatschappelijke geldhoeveelheid), alsmede tot een vermindering in het debet der balansen van het tegoed bij de centrale bank (dus van de kasbasis). Wat de balans van de centrale bank betreft, resulteren deze overboekingen in eerste instantie in een vermeerdering van het totaal der local currency-rekeningen en een vermindering van het tegoed van banken, beide aan de creditzijde.

Daar de banken zich niet kunnen permitteren, dat haar kasbasis duurzaam sterk vermindert, zijn zij genoopt, deze basis weer op te voeren. Zij zullen dit in het algemeen doen door schatkistpapier te laten aflopen. In dit geval neemt het in het debet der bankbalansen paraïsserende totale tegoed aan schatkistpapier af en neemt de kasbasis weer toe. Tevens neemt in het credit van de balans der centrale bank het totale tegoed van banken weer toe en neemt het vrije rekening-courant tegoed van het Rijk af.

Samenvattend blijkt het crediteren der local currency-rekeningen bij de centrale bank de binnenlandse monetaire toestand dus in het algemeen als volgt te beïnvloeden:

1. der maatschappelijke geldhoeveelheid neemt af door het teruglopen van het totaal der crediteuren bij de particuliere banken;
2. het totale bezit aan vlottende staatsschuld van de particuliere banken neemt af;
3. het totaal der local currency-rekeningen bij de centrale bank neemt toe;
4. het rekening-courant tegoed van het Rijk bij de centrale bank neemt af.

Daar op grond van het in punt 2 gestelde schuldvermindering optreedt, terwijl de in de punten 3 en 4 genoemde mutaties elkaar, wat de totale vermogenspositie

van het Rijk betreft, compenseren, blijkt tevens sprake te zijn van een vermindering van de totale binnenlandse overheidsschuld. Mijn conclusie is derhalve, dat reeds het enkele accumuleren van gulden op de local currency-rekeningen bij de centrale bank resulteert in een daling der staatsschuld.

Indien ik thans deze zienswijze confronteer met die van Dr Goedhart, bestaat er, naar ik meen, geen tegenstelling tussen zijn betoog en het hiervoor in de punten 1 t/m 4 gestelde. De heer Goedhart bestrijdt echter, dat op grond van deze punten sprake is van een daling der staatsschuld. Integendeel: hij is van mening, dat de totale „netto binnenlandse schuld” ongewijzigd blijft, althans zolang de ontvangsten aan local currency op een speciale rekening gesteriliseerd blijven.

De juistheid van deze stelling van de geachte schrijver staat en valt met zijn definitie van het begrip „netto staatsschuld” en met zijn opvatting inzake het karakter van het local currency-tegoed van de Staat bij de centrale bank.

Het begrip „netto staatsschuld” wordt gedefinieerd als de bruto schuld minus het banktegoed van de Staat. Daar op grond van de in de voorgaande punten 2 en 4 aangeduide verschuivingen bij het accumuleren van de local currency zowel de bruto schuld als het banktegoed van de Staat verminderen, blijft — indien men zich tot de invloed van deze beide verschuivingen beperkt — krachtens deze definitie de „netto staatsschuld” constant.

Dr Goedhart meent, dat het opereren met dit begrip staatsschuld de voorkeur verdient, „omdat juist in deze grootheid en niet in de bruto schuld de uit een monetair oogpunt relevante veranderingen van de staatsschuld tot uitdrukking komen”. Deze laatste opvatting kan ik niet delen. Indien men bij het bepalen van de omvang der schuld reeds rekening houdt met het tegoed aan liquide middelen, verdoezelt men de betekenis van de aflossing als zelfstandige handeling. Indien een particulier uit zijn liquide middelen schuld aflost, is het logisch en in de praktijk gebruikelijk, te stellen, dat hierdoor zijn schuld vermindert. Dit geldt evenzeer voor de Staat. Indien men het netto-begrip bezigt, zou men reeds schuld aflossen door liquide middelen te accumuleren. Ik kan niet inzien, dat men bij deze wijze van definiëren uit monetair oogpunt relevante veranderingen in de schuld tot uitdrukking zou brengen; integendeel.

Er is echter meer. Zelfs indien men het door Dr Goedhart gepropageerde begrip „netto staatsschuld” zou accepteren, is er nog alle aanleiding te stellen, dat reeds de huidige accumulatie van local currency-gelden gepaard gaat met een daling der „netto staatsschuld”. Het is namelijk volkomen arbitrair, dat de schrijver de local currency als aftrekpost op de bruto schuld buiten beschouwing laat. Het staat bij voorbaat vast, dat de Overheid te eniger tijd over dit tegoed zal kunnen beschikken (uiteraard onder aftrek van de in het artikel genoemde vijf procent, de door te geven trekkingsrechten etc.). Daarom is er alle aanleiding om het local currency-tegoed in het kader van de gegeven definitie van „netto staatsschuld” te begrijpen in het „banktegoed van de Staat”.

Naschrift.

De voorstellingswijze van de heer Van der Mel wijkt van de mijnerzijds voorgestane voorstellingswijze af door twee terminologische verschilpunten:

1. De heer Van der Mel geeft er de voorkeur aan, het begrip staatsschuld te beperken tot de bruto schuld en daarop derhalve niet de saldi bij geldscheppende instellingen in mindering te brengen.
2. De heer Van der Mel geeft er de voorkeur aan, indien hij al het begrip netto staatsschuld zou willen hanteren, onder de aftrekposten — de saldi bij geldscheppende instellingen — mede de tegoeden op de local currency-rekeningen te begrijpen.

Punt 1: Indien men op de bruto schuld niet de te goeden bij geldscheppende instellingen in mindering brengt, maakt men een volkomen arbitrair onderscheid tussen wijzigingen in de debetpositie en wijzigingen in de creditpositie ten opzichte van geldscheppende instellingen en verdoezelt men de economische betekenis van schuldvermindering of demonetisatie van staatschuld, die immers zowel door het enkele accumuleren van liquide middelen (verbetering van de creditpositie) als door het enkele verminderen van de bruto bankschuld (verbetering der debetpositie) haar beslag kunnen krijgen. Maakt het, sociaal-economisch — in het bijzonder monetair — gezien, enig verschil of de Staat zijn creditsaldo bij een bank ziet toenemen dan wel zijn debetsaldo ziet verminderen? In beide gevallen wordt geld aan de circulatie onttrokken. En wat de vergelijking met de particulieren betreft: indien een particulier op zijn bankrekening wordt gecrediteerd, zal een eventueel debetsaldo daarmee automatisch worden gecompenseerd. Dat op de overheidsrekeningen bij de centrale bank deze compensatie *thans* hier te lande niet plaatsvindt, is uitsluitend het gevolg van de bijzondere condities, welke aan de bruto schuld van het Rijk jegens De Nederlandsche Bank zijn verbonden en een comptabele scheiding van debet- en creditrekeningen noodzakelijk maken. Uit monetair oogpunt mag aan deze scheiding evenwel geen betekenis worden toegekend.

Punt 2: Zolang gelden op een speciale rekening zijn geblokkeerd, lijkt het mij ter verheldering van de voorstellingswijze het meest doelmatig, de betrokken saldi nog niet als overheidssaldi te beschouwen en derhalve nog niet in mindering te brengen op de bruto schuld. Doet men dit wel, dan kan immers bezwaarlijk worden gesproken van besteding van local currency voor aflossing van schuld bij de centrale bank, wanneer gelden worden vrijgegeven voor compensatie met het debetsaldo of vergroting van het vrije creditsaldo van de Overheid. Deze voorstellingswijze impliceert derhalve, dat in het geval van stortingen op de local currency-rekeningen het monetair effect voorafgaat aan het effect t.a.v. de schuldbestand, zodat de eventueel volgende schuldaflossing bij de centrale bank monetair neutraal moet worden geacht.

Overigens doet het mij genoegen, dat de heer Van der Mel slechts bezwaren koestert tegen mijn terminologie en zich blijkbaar conformeert aan mijn opmerkingen aangaande de materiële consequenties van het accumuleren en het besteden van local currency.

Dr. C. GOEDHART.

AANTEKENING.

DE GOUDPRIJS.

Het vraagstuk van de hoogte van de goudprijs komt de laatste tijd steeds meer in de belangstelling te staan. Zowel voor- als tegenstanders van een verhoging van de goudprijs zijn het er over eens, dat het — gezien de huidige economische constellatie der wereld — van het grootste belang moet worden geacht dit vraagstuk grondig te bezien¹⁾. In „The Economist” van 9 dezer — en ook in „The Times” van 13 dezer — bepleit Laurence Wilkinson in een brief aan de redactie verhoging van de goudprijs. Het onderstaande is aan zijn schrijven ontleend.

Sinds 1939 zijn de wereldprijzen, uitgedrukt in dollars, verdubbeld; de goudprijs daarentegen is nog steeds \$ 35 per ons fijn. Dit betekent, indien „onzichtbare” posten buiten beschouwing worden gelaten, dat een gegeven handelsbalanssaldo, in goederen uitgedrukt, vereffend moet worden met een fysieke hoeveelheid goud, die het dubbele bedraagt van de hoeveelheid, die in 1939 voldoende zou zijn geweest. De heer Wilkinson betwijfelt nu, of de monetaire goudhoeveelheid voor deze vereffeningsfunctie voldoende groot is, indien men de dollarwaarde niet aan-

zienlijk verhoogt. Zelfs in „normale” tijden zou een verhouding, zoals die thans tussen goud en goederen bestaat, een ondragelijke druk op de monetaire goudvoorraden van vele landen hebben veroorzaakt. De verandering in de relatieve waarde van goud en goederen verstoort — gezien de Europese behoeften en Amerika's grote exportsurplus — de huidige internationale handel en werpt een barrière op tussen de dollar- en sterlinghandelsgebieden. Het gevolg kan zijn een spoedige devaluatie van het pond en van andere Westeuropese valuta's, tenzij de Verenigde Staten 1. de Marshall-hulp voor onbepaalde tijd willen voortzetten; of 2. hun importtarieven drastisch willen verlagen; of 3. de dollarprijs van goud willen verhogen, hetgeen een algemene devaluatie van valuta's, uitgedrukt in goud, zou betekenen.

Het voornaamste bezwaar tegen een verhoging van de goudprijs bestaat in het feit, dat zij inflatoir zou werken. Dit argument acht Wilkinson niet doorslaggevend. Hij merkt op, dat sedert 1939 de Amerikaanse prijzen verdubbeld zijn en de Amerikaanse bankbiljettencirculatie verviervoudigd is, terwijl de Amerikaanse goudprijs constant is gebleven. De grote Amerikaanse creditexpansie — zonder een daarmee gepaard gaande goudprijsverandering — werd vergemakkelijkt door bezuiniging in het gebruik van goud (bijv. door de wettelijk voorgeschreven verhouding tussen goud en bankbiljetten en andere op eisbare verplichtingen der banken te verlagen); het proces zou kunnen worden omgekeerd, indien een algemene valutadevaluatie wenselijk zou worden geacht.

Wat Engeland betreft, betoogt Wilkinson, dat een devaluatie met 50 pCt t.o.v. het goud de waarde van de jaarlijkse goudproductie van het Britse Empire (exclusief Canada) onmiddellijk met \$ 500 mln zou doen stijgen en waarschijnlijk met minstens \$ 900 mln binnen een paar jaar, bij herstel van de goudproductie van de oudere mijnen tot het peil van 1941 en het in productie komen van de nieuwe mijnen in de Oranje Vrijstaat en der Far West Rand. Dit zou Engeland in staat stellen om: 1. de dollar-„gap” te overbruggen, de inwisselbaarheid van het pond te herstellen en het zonder de Marshall-hulp te doen; 2. de multilaterale handel te herstellen; 3. vlees uit Argentinië te kopen door het pond inwisselbaar in dollars te maken; 4. meer in West-Europa te kopen, hetgeen het Europees herstel ten goede zou komen.

Voor de Verenigde Staten zou het voordeel gelegen zijn in een kostenvermindering met betrekking tot de Marshall-hulp (minder belastingen om deze hulp te financieren) en in een compensatie van de inflatoire gevolgen van een groot exportsurplus.

De beslissing ligt — aldus Wilkinson — bij de Verenigde Staten, die — met Engeland — een meerderheidsbesluit van het Internationale Monetaire Fonds om alle valuta t.o.v. het goud uniform te devalueren, met hun veto kunnen treffen. Indien zij van dat recht gebruik zouden maken, zou de rest van de wereld steeds meer de goederen, die Amerika aanbiedt, elders gaan zoeken, de kloof tussen dollar- en sterlinggebieden zou groter worden en bilaterale verdragen tussen landen met zachte valuta zouden uitbreiding ondergaan. Het handhaven van de vooroorlogse goudprijs zal resulteren in „currency and trade chaos”, voorspelt Wilkinson. De wereld kan de Amerikaanse goederen niet missen. Indien nu Amerika invoer van goederen door hoge invoerrechten belemmert en blijft staan op betaling met goud tegen vooroorlogse waarde, „the I.M.F. will probably break down, and the economic and political consequences will be incalculable”.

¹⁾ Zie o.a. het artikel van C. Gordon Tether: „Is gold too cheap?” in „The Banker” van April 1949, blz. 15 e.v.

MEDEDELING VAN HET SECRETARIAAT VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART.

OVERZICHT VAN DE WERKZAAMHEDEN DER CENTRALE RIJNVAARTCOMMISSIE IN 1948.

BESTUURSAANGELEGENHEDEN.

Samenstelling van de Centrale Commissie.

In November 1948 werd in de derde zitting van het jaar de heer Merminod, gezantschapsraad te Bern, benoemd tot gedelegeerde voor Zwitserland, ter vervanging van de heer Hohl, die tot gevolmachtigd Zwitsers gezant te Praag was benoemd.

De Centrale Commissie was eind 1948 samengesteld als volgt:

President: de heer Adrien Thierry;

België:

Leden: de heren Muüls, Charbonnier;

Verenigde Staten:

Lid: de heer Mc Clure;

Frankrijk:

Leden: de heren de Panafieu; Peltier; Graff;
Plaatsvervangend lid: de heer Bonet-Maury;

Groot-Brittannië:

Lid: Sir Osborne Mance;
Plaatsvervangend lid: Brig.-Walter;

Nederland:

Leden: de heren Kiewiet de Jonge; Schaepman; Koomans;

Zwitserland:

Leden: de heren Schaller; Merminod;
Plaatsvervangend lid: de heer Oesterhaus.

Het Secretariaat was op dat tijdstip als volgt samengesteld:

Secretaris-Generaal: de heer Walthier (Zwitserland);
Hoofdingenieur: de heer Verhey (Nederland);
Adj.-Secretaris-Generaal: de heer Berryer (België).

In Zwitserland, in Frankrijk en in Nederland waren de scheepvaartinspecteurs:

voor de Zwitserse sector: de heer Schaub, Kantonnaal Ingenieur te Bazel;

voor sector I.A.: van de Zwitserse grens tot de mond van de Lauter: de heer Poitrat, Ingenieur der „Ponts et Chaussées" te Straatsburg;

voor sector I.B.: rechter oever, van kmr. 352,7 (tegenover de mond van de Lauter) tot de Badens-Hessische grens: ¹⁾;

voor Sector II, linker oever: van de mond van de Lauter tot de mond van de Nahe; rechter oever: van de Badens-Hessische grens tot kmr. 528,9 stroomafwaarts van Rüdeshelm: ¹⁾;

voor sector III, van de mond van de Nahe tot de Duits-Nederlandse grens: ¹⁾;

voor sector IV, Nederlandse wateren: de heer J. F. Schönfeld, Hoofdingenieur, oud-Directeur van de Rijkswaterstaat te Arnhem.

Vergaderingen van de voltallige commissie en van de sub-commissies:

De Centrale Commissie heeft in het jaar 1948 drie zittingen gehouden in het Palais du Rhin te Straatsburg, en wel in April, in Juni/Juli en in November.

Evenals in 1945, 1946 en 1947 lieten de delegaties van de bezettende mogendheden, die Duitsland vertegenwoordigden, zich in de vergaderingen bijstaan, en wel de Engelse delegatie in de eerste twee zittingen door de heer B. E. Walls en vervolgens door de heer Calvert, de Amerikaanse delegatie door de heer Neff, vervolgens door de heer Dickson, Andrews en Alan Fore, de Franse delegatie door de heer Levert of de heer Seguin, de scheepskapitein Stich, daarna de kapitein Laguarique en, voor de technische aangelegenheden, door de heer Malcor.

Bovendien woonden de volgende personen de vergaderingen bij als waarnemer:

de heer Kröber van de Transportverdeling van de Organisatie der Verenigde Naties woonde de Aprilzitting bij als waarnemer van de Commissie voor Binnenlandse Transporten van de Economische Commissie voor Europa;

de heer Dunlop, secretaris van de tijdelijke Commissie voor het Rijnverkeer, woonde als waarnemer van deze commissie de zitting van Juni/Juli bij. De Permanente Technische Commissie hield onder voorzitterschap van Brig. Walter zes zittingen in 1948: in Februari te Brussel, in April te Straatsburg, in Mei te Parijs, einde Juni te Straatsburg, in September te Londen en in November te Straatsburg.

De Commissie voor het Jaarverslag kwam onder voorzitterschap van de heer Schaller in Februari te Brussel bijeen, in November te Straatsburg.

De Commissie voor het Politie-reglement vergaderde onder voorzitterschap van de heer Koomans in Februari te Brussel en in November te Straatsburg.

De Commissie voor het Reglement van Onderzoek, eveneens onder voorzitterschap van de heer Koomans, ging, hoewel zij in de loop van 1947 de eigenlijke herziening van dit reglement had voltooid, voort met haar werkzaamheden teneinde kennis te nemen van de inwerkingstelling in de oeverstaten en het vraagstuk te

¹⁾ Deze posten zijn in 1948 niet vervuld geweest.

bezien van de reglementering van het transport van gevaarlijke stoffen over de Rijn. Genoemde commissie kwam in April te Straatsburg bijeen.

De Commissie voor de sociale veiligheid der Rijnschippers vergaderde onder voorzitterschap van de heer Bonet-Maury in Mei te Brussel.

De Commissie voor de bevoorrading van de schippers hield, onder voorzitterschap van de heer Charbonnier, zitting te Brussel in Februari.

In de Novemberzitting werd een commissie voor de vakopleiding der schippers, onder voorzitterschap van de heer Schaller, samengesteld uit telkens één lid per delegatie.

Grondslagen van het beheer en gemeenschappelijke reglementen.

De acte van Mannheim, die op de Rijnscheepvaart betrekking hebbende clausules van het Verdrag van Versailles en de andere daarna gesloten overeenkomsten hebben gedurende 1948 geen wijzigingen ondergaan.

Wat betreft de algemene reglementen, zij in herinnering gebracht, dat het reglement van 1922, betrekking hebbende op de afgifte van Rijnschipperspatenten, in Januari 1947 was herzien, nl. door verlenging van de in art. 1 voorziene minimum-leeftijd voor de verkrijging der patenten met 2 jaar. Dit besluit werd in 1947 in Frankrijk, België en Zwitserland bekend gemaakt. In Nederland werd deze herziening in Januari 1948 van kracht, terwijl aan het eind van het jaar de Centrale Commissie nog geen bericht had ontvangen van de publicatie van deze wijziging in Duitsland.

Het reglement van onderzoek voor schepen en vloten op de Rijn, dat in 1947 werd herzien en dat in zijn nieuwe vorm bij besluit van November 1947 werd goedgekeurd, vermeldt de 1e April als datum van inwerkingstelling in de oeverstaten en België.

Van de bekendmaking in Frankrijk, België, Zwitserland en Nederland werd kennis gegeven aan de Centrale Commissie, die daarvan nota nam.

Het internationale reglement betreffende het vervoer van brandbare vloeistoffen over de Rijn, bij besluit van 8 December 1939 goedgekeurd als gemeenschappelijk reglement, werd op of omstreeks hetzelfde tijdstip in werking gesteld als het nieuwe „reglement van onderzoek", door publicatie in Frankrijk, België, Zwitserland en Nederland. Dit werd medegedeeld aan de Centrale Commissie, die daarvan nota nam.

In Duitsland waren de maatregelen voor de publicatie van deze besluiten aan het eind van het jaar nog in volle gang.

Betrekkingen met andere internationale organisaties of instellingen voor de coördinatie van de Rijnvaart.

De Centrale Commissie besloot zich te laten vertegenwoordigen in de vergaderingen, georganiseerd door de Commissie voor de Binnenlandse Transporten van de Economische Commissie voor Europa, als de behandelde kwesties het terrein van haar werkzaamheden raakten.

In Februari woonde de Secretaris-Generaal als waarnemer de vergaderingen van de Transportcommissie bij.

In Maart woonde de adjunct-Secretaris-Generaal de vergaderingen bij van de werkgroep van deskundigen voor de statistiek, belast met de herziening van een ontwerp-vragenlijst, opgesteld door het uitvoerend Secretariaat van de Commissie voor Binnenlands Vervoer.

In September vertegenwoordigde de Hoofdingenieur de Centrale Commissie op de vergadering van de Permanente Commissie van de „Association Internationale des Congrès de Navigation".

Het contact met de tijdelijke Commissie voor de Rijnvaart te Duisburg werd, evenals voorheen, onderhouden door de adjunct-Secretaris-Generaal, terwijl de relatie met de Tripartite Engineering Committee door de Hoofdingenieur van de Centrale Commissie te Eltville werd voortgezet.

De Secretaris-Generaal woonde in Maart de vergaderingen bij van de Raad van Beheer en de Raad van Bestuur van de Internationale Vereniging voor het Rijnscheepregister, opgericht onder auspiciën van de Centrale Commissie, terwijl de Centrale Commissie zelf in November een zitting van de Raad van Beheer bijwoonde.

In December nam de Hoofdingenieur deel aan een bijeenkomst van de Combined Travel Board in Bad Rothenfelde.

Aan het begin van het jaar heeft de Centrale Commissie nota genomen van:

de rapporten van de Rijnscheepvaartinspecteurs van het eerste en vierde district over de toestand van de scheepvaart op de rivier in 1947;

de rapporten betreffende de werkzaamheden, in de loop van 1947 op de rivier en in de havens door de oeverstaten uitgevoerd;

de overzichten van de schipperspatenten, in de oeverstaten en in België in 1947 afgegeven;

de overzichten van de scheepscertificaten, door de beherende lichamen in de oeverstaten en in België in 1947 afgegeven;

de afwijkingen van de minimum-bemanning, door de commissies van onderzoek in de loop van 1947 vastgesteld.

Doorlaatbewijs en visa van de schippers.

Zonder haar pogingen te staken om van de bevoegde instanties van de Duitse bezettingszones te verkrijgen, dat het groene doorlaatbewijs van de schipper overeenkomstig het doel, waarvoor het is ingesteld, zonder visum kan worden gebruikt, nam de Centrale Commissie, met dank aan de bevoegde instanties, nota van de verkregen verbeteringen. Zij wist te bereiken, dat de visa dezelfde geldigheidsduur zouden hebben als de doorlaatbewijzen, nl. 2 jaar, en dat ze kosteloos zouden zijn. Anderzijds bleef zij de nadruk leggen op de noodzakelijkheid, in het belang van de scheepvaart, om het reizen en het verblijf langs de Rijn in Duitsland voor een voldoende aantal agenten en directeurs van buitenlandse scheepvaartmaatschappijen, alsmede om de oprichting van agentschappen te vergemakkelijken.

Rijnschepenregister.

Na de oprichting van de Internationale Vereniging voor het Rijnschepenregister op 14 November 1947 te Rotterdam keurde de Centrale Commissie in de eerstvolgende vergadering na deze datum de beschikkingen goed, die betrekking hebben op de organisatie van het bureau voor documentatie en publicatie van deze vereniging in Straatsburg, de zetel der Centrale Commissie.

De Centrale Commissie verzocht de oeverstaten en België de commissies van onderzoek voor Rijnschepen, die op hun respectieve gebieden werken, uit te nodigen om de gegevens en inlichtingen te verstrekken, vereist voor de samenstelling van het register. Zij stelde hun voor om, teneinde deze gegevens te verzamelen, gebruik te maken van art. 52 van het Reglement van Onderzoek voor Rijnschepen, waarbij de schippers worden verplicht de certificaten van onderzoek van de schepen, die gemachtigd zijn op de Rijn te varen, binnen een jaar aan een commissie van onderzoek te tonen.

Bevoorrading van de Rijnschippers.

De Centrale Commissie nam in het begin van het jaar met voldoening kennis van de opgetreden verbetering in de organisatie van de bevoorrading van de schippers in Duitsland, in het bijzonder van de door de autoriteiten van de Amerikaanse en Britse zones verleende faciliteiten om de Belgische en Nederlandse winkels te exploiteren, en van de verzekering, dat de genoemde faciliteiten in geen geval zouden worden beperkt zonder voorafgaande overeenstemming met de belanghebbende instanties; zij besloot een permanent karakter te geven aan de commissie, die onder voorzitterschap van de heer Charbonnier steeds het probleem van de bevoorrading der schippers had bestudeerd.

In November verzocht zij de Britse delegatie — onder verwijzing naar de gegeven toezegging, dat het systeem van bevoorrading der schippers niet zou worden gewijzigd zonder een behoorlijke termijn van opzegging — om de tegen 1 December overwogen sluiting van de winkels uit te stellen en om aan het Secretariaat alle gegevens te verstrekken omtrent het nieuw overwogen systeem, zodat de Commissie voor de bevoorrading van de schippers daarvan de draagwijdte zou kunnen onderzoeken.

Betaling van verleende diensten en leveranties in Duitsland alsmede regelingen te dien aanzien.

Aan het begin van het jaar stelde de Centrale Commissie zich op de hoogte van de plannen voor een clearingstelsel, overwogen door de autoriteiten van de Amerikaanse en Britse zones, hetwelk de afwikkeling der betalingen zowel voor de Duitse leveranties als voor de in Duitsland door de buitenlandse scheepvaart bewezen diensten mogelijk zou maken. Zij nam kennis van de geldsanering van 20 Juni, die een eind aan dit plan maakte. Zij hield zich bij voortdurende bezig met het bevorderen van de terugkeer van juiste en gemakkelijke wegen tot uitwisseling van dienstbetoon, welke aan de Rijnscheepvaart als geheel, bij intensiever gebruik, betere resultaten zullen verzekeren. Zij hield deze aangelegenheid op de agenda van haar eerste vergadering in 1949.

ONTVANGEN BOEKEN EN BROCHURES.**BOEKEN.**

Willem Frederik, Koning der Nederlanden door Mr L. J. Plemp van Duiveland, geschreven in opdracht van de directie der Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V. Uitgegeven ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan der Maatschappij op 29 Maart 1949. 139 blz., ing.

Beginselen van de belastingheffing door Dr W. H. van den Berge. Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap, No. 68. N. Samsom N.V., Uitgever, Alphen aan den Rijn 1949, 162 blz., ing.

Inter Allied Reparation Agency. Report of the Secretary General for the year 1948. Printed and published by the Inter Allied Reparation Agency, Brussel 1949, 98 blz., ing.

Verkeer en vervoer in Nederland. Schets eener ontwikkeling sinds 1815 door Dr H. C. Kuiler. N.V. Oosthoek's Uitgevers Mij, Utrecht 1949, 191 blz., geb. f 7,90.

Burgerlijk Wetboek. Met vermelding van de belangrijkste arresten (bijgewerkt tot 1 Juni 1948). Bewerkt door Mr W. A. M. Cremers, tweede druk. Uitg. S. Gouda Quint - D. Brouwer & Zoon. Arnhem 1949, 1120 blz., geb. f 12,50.

Financiering van de onderneming door Dr A. J. A. Prange. Bedrijfshuishoudkunde III. Uitgeverij Waltman, Delft 1949, 106 blz., geb. f 4,50.

Leidraad bij de belastingstudie I en II door J. B. J. Peeters, A. Meering en C. van Soest. Uitg. S. Gouda Quint - D. Brouwer & Zoon. Arnhem 1949, 426 en 296 blz., beide delen in halflinnen gebonden, tezamen f 12,50.

Pocket sugar year book 1948. Uitgegeven door het International Sugar Council, geb.

General Report-Coal Mines Committee. Third session, Pittsburgh 1949. Uitg. International Labour Office. Geneva 1949, 211 blz., ing. \$ 1,25; 6s.3d; Swiss francs 5.—

De Nederlandse Heidemaatschappij 60 jaar. Een gebundelde serie artikelen, in verband met het 60-jarig bestaan der Vereniging in 1948 in het tijdschrift der Maatschappij verschenen; 233 blz., met foto's, tekeningen en bijlagen. Arnhem 1949.

BROCHURES.

Klassen- en standenstructuur als sociologische begrippen door Dr F. van Heek. Rede, uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden op 26 November 1948. H. E. Stenfert Kroese's Uitgevers-Mij N.V., Leiden 1948, 38 blz., ingen. f 1,25.

Sociale zekerheid en financiering. Openbare les, gehouden bij de aanvaarding van het ambt van lector in de bedrijfseconomie aan de Rijksuniversiteit te Groningen op Maandag 4 April 1949 door A. I. Diepenhorst. J. B. Wolters Uitgevers Mij N.V., Groningen-Batavia 1949, 24 blz., gen. f 0,90.

Enkele algemene aspecten van het vraagstuk van de economische orde door Prof. Dr J. Zijlstra. H. E. Stenfert Kroese's Uitg. Mij N.V., Leiden 1948, 29 blz., ing. f 1,25.

Overzicht van het betalingsverkeer in ponden sterling. Uitgegeven door Incassobank N.V., 8 blz., ingen.

Regionalisme door Dr H. J. Keuning. Rede, uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen op 12 Februari 1949. J. B. Wolters' Uitgeversmaatschappij N.V., Groningen-Batavia 1949, 25 blz., ingen. f 0,90.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Als gevolg van naderende Paasdagen bleek de chartale geldbehoefte groter te zijn dan waarop door de geldmarktinstellingen was gerekend, zodat een lichte verkrapping intrad, welke de callgeldrente aan het einde der verslagperiode deed stijgen tot $1\frac{1}{2}$ pCt. Blijkbaar kon aan de verkrapping met het opzeggen van verstrekte callgelden grotendeels worden tegemoetgekomen, want zij gaf geen aanleiding tot merkbare omzetten op de discontomarkt, terwijl de noteringen voor schatkistpromessen ongewijzigd bleven. Op Donderdag 14 April jl. was de notering voor Julipromessen $1\frac{3}{16}$ pCt, Augustuspromessen waren tegen $1\frac{3}{8}$ pCt gevraagd, terwijl de langer lopende promessen tegen dit disconto verkrijgbaar waren.

De staatsfondsenmarkt toonde in de afgelopen week geen koersveranderingen van betekenis. Blijkbaar is voor het renteniveau een zekere rust ingetreden, al dient men er wel rekening mede te houden, dat in de dagen, welke aan een beursvacantie voorafgaan, vrijwel nimmer belangrijke koersfluctuaties optreden, noch op de aandelen-, noch op de obligatiemarkt. Alleen daalde de binnenlandse dollarlening 1 pCt in koers, hetgeen een duidelijke aanwijzing is, dat de devaluatieverwachtingen niet sterk meer leven.

Ook op de aandelenmarkt waren de koersmutaties van zeer weinig belang, terwijl eveneens de omzetten gering waren. Het koersstijgingsproces van de voorgaande twee weken kwam tot stilstand, doch de bijzondere omstandigheden, veroorzaakt door de beursvacantie, kunnen hier een zodanige invloed hebben gehad, dat het niet mogelijk is om uit het koersverloop van deze korte verslagperiode te concluderen, dat aan de stijging der aandelenkoersen een einde is gekomen.

Onderstaande tabel geeft van de geringe koersveranderingen op de aandelenmarkt een duidelijk beeld.

	8 April 1949	14 April 1949
A.K.U.	164	162½
Lever Bros. Unilever C. v. A.	240½	244½
Philips G. b. v. A.	228	227½
Kon. Petroleum	298½	298
H.A.L.	164	165
N.S.U.	163½	162½
H.V.A.	160½	158
Deli Mij C. v. A.	147½	143¾
Amsterdam Rubber	145½	144½

STATISTIEKEN.

WERKLOOSHEID IN NEDERLAND ¹).

Maand	Werklozen ¹)	Wachtgelders ²) (raming)
30 Juni 1945	412.622	201.400
29 Juni 1946	45.953	7.800
31 Maart 1948	26.800	1.700
30 April 1948	26.400	1.800
31 Mei 1948	22.400	1.600
30 Juni 1948	21.200	1.500
31 Juli 1948	22.000	1.500
31 Aug. 1948	24.800	1.400
30 Sept. 1948	25.900	1.400
31 Oct. 1948	28.800	1.300
30 Nov. 1948	32.700	1.200
31 Dec. 1948	44.800	2.600
31 Jan. 1949	53.900	2.200
28 Febr. 1949	50.100	2.100

¹) Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“.

²) Gegevens van de arbeidsbureaux.

ENIGE INDEXCIJFERS VAN DE INDUSTRIËLE PRODUCTIE IN BELGIË ¹).

1938 = 100	April 1948	Mei 1948	Juni 1948	Juli 1948	Aug. 1948	Sept. 1948	Oct. 1948	Nov. 1948
Algemene index v. d. ind. prod. ¹)	121	107	107	101	106	115	118	110
Steenkool	94,0	84,0	93,0	80,6	88,4	94,9	98,6	94,8
Cokes	108,0	111,5	96,8	108,1	110,6	105,8	114,5	112,7
Cement	116,8	120,5	116,3	108,4	107,4	131,1	124,4	101,7
Ruw ijzer	165,4	158,4	113,5	160,6	171,4	175,2	182,6	177,6
Ruw staal	174,3	158,7	119,0	138,0	182,2	182,6	193,0	182,5
Afgewerkt staal	186,1	175,4	137,7	162,1	191,3	197,0	202,7	196,0
Afgewerkt ijzer	67,3	69,5	68,1	50,3	62,7	85,7	66,1	72,6
Vlas (spinnerij)	99,7	75,4	80,4	67,3	67,7	75,5	73,4	97,3
Vlas (weverij)	67,5	50,3	55,0	47,1	44,5	44,0	47,9	52,6
Katoen (spinnerij)	130,8	104,3	109,8	92,9	92,2	108,5	103,8	84,5
Katoen (weverij)	140,4	115,7	125,8	111,1	110,5	130,1	128,6	112,8
Wol (kammol, spinnerij)	150,9	130,4	135,3	107,1	116,8	119,3	131,8	136,6
Wol (weverij)	133,7	115,3	144,3	115,0	114,8	117,8	120,1	113,5
Vlakglas	93,8	94,6	87,1	88,3	85,2	73,6	56,0	41,7
Holglas	154,4	143,9	141,8	132,2	111,8	110,6	119,0	96,9
Papier	155,3	127,8	136,4	106,1	126,0	133,4	146,5	130,6
Margarine	109,1	81,5	71,6	98,2	91,7	144,6	130,5	144,4
Geraffineerde suiker	81,8	69,3	73,2	85,8	83,0	86,3	85,1	102,3
Sigaren	42,6	41,1	43,0	34,2	34,8	36,2	38,4	66,3
Sigaretten	136,3	161,2	134,2	117,3	145,2	161,3	130,2	51,1

¹) Bron: „Statistisch Bulletin“ van het Nationaal Instituut voor de Statistiek. . betekent: de gegevens ontbreken. Gecorrigeerde gegevens zijn cursief gedrukt.

²) Indexcijfer Ministerie van Economische Zaken: 1938 = 100

³) Voorlopige gegevens.

INLEGGINGEN EN TERUGBETALINGEN BIJ DE SPAARBANKEN IN NEDERLAND ¹).

(in miljoenen guldens)

Maand	Inleggingen			Terugbetalingen			Saldo
	R.P.S.	Part.	Totaal	R.P.S.	Part.	Totaal	
Totaal '46	246,4	295,1	541,5	544,5	377,1	921,6	- 380,1
Totaal '47	253,7	307,5	561,2	316,2	285,7	601,9	- 40,7
Totaal '48	252,7	345,8	598,5	351,3	361,1	712,4	- 113,9
Jan. 1949	24,4	38,7	63,1	24,0	29,6	53,6	+ 9,5
Febr. 1949	24,3	33,8	58,1	23,1	26,1	49,2	+ 8,9

¹) Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“.

IN- EN UITVOER VAN INDONESIË ¹).

Tijdvak	Invoer		Uitvoer		Saldo
	Gewicht in duizenden tonnen	Waarde in miljoenen guldens	Gewicht in duizenden tonnen	Waarde in miljoenen guldens	
1948 Jan.	310	411	336	45½)	- 66
Febr.	402	64	289	62	- 2
Mrt.	164	123	333	66	- 57
Apr.	107	65	386	72	+ 7
Mei	166	78	473	87	+ 9
Juni	116	82	416	95	+ 13
Juli	156	88	559	110	+ 22
Aug.	154	62	483	97	+ 35
Sept.	188	103	568	120	+ 17
Oct.	160	90	438	95	+ 5
Nov.	243	123	498	106	- 17
Dec.	268	172	440	89	- 83
Totaal 1948	2.134	1.161	5.219	1.044	-117
Totaal 1947	909	754	1.412	332	-422
Totaal 1938	2.002	478	10.944	658	+180
1949 Jan.	141	56	492	107	+ 51
Febr.	204	118	474	104	- 14

¹) Bron: Centraal Kantoor van de Statistiek.

²) Gecorrigeerd gegeven.

ZWEEDSE RIJKSBANK.

(Voornaamste posten in miljoenen kronen).

Data	Metaal		Staatsfondsen		Saldo buitenland	Fondsen ter beschikking der staats-schuld	Promessen staats-schuld
	Goud	Over-waarde goud	Eigen	Vreemd			
31 Dec. 1946	839	532	1.544	504	284	94	182
23 Mrt 1949	176	112	2.954	293	231	-	182
31 Mrt 1949	176	112	2.973	283	229	-	182
7 April 1949	176	111	3.063	267	244	-	182

Data	Biljetten in circulatie	Deposito's			45 dagen	Buiten-landse banken	Regularisatie-rekening
		Direct opvraagbaar					
		Totaal	Staat	Banken			
31 Dec. 1946	2.877	875	706	94	280	174	7
23 Mrt 1949	2.789	950	682	196	200	160	8
31 Mrt 1949	2.953	801	641	93	201	160	8
7 April 1949	2.837	962	685	205	203	184	8

HAVENBEWEGING.

Te Rotterdam, Amsterdam en Antwerpen aangekomen zeeschepen ¹).

Tijdvak	Rotterdam		Amsterdam		Antwerpen	
	Aantal	Netto register tonnen	Aantal	Netto register tonnen	Aantal	Netto register tonnen
1938	15.366	24.744.472	3.464	4.664.049	11.762	19.979.744
1939	12.026	19.392.128	3.110	4.024.738	9.524	15.888.710
1945	1.344	2.063.632	470	458.800	3.585	41.129.932
1946	4.464	5.911.539	1.706	1.817.922	5.284	9.312.726
1947	5.974	9.883.446	2.443	2.769.462	8.013	16.762.592
1948	8.502	12.670.901	3.305	3.348.504	8.472	16.918.365
1949						
Januari	739	1.158.365	251	280.367	757	1.364.159
Februari	802	1.065.261	194	236.060	706	1.296.718
27 Febr. t/m 5 Mrt.	184	255.367	52	53.281		
6 t/m 12 Mrt.	213	260.895	61	70.676		
13 t/m 19 Mrt.	219	319.052	73	92.426		

¹) Bronnen: „Mededelingen Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Zuid-Holland“; Dienst Gemeente Handelsinrichtingen, Amsterdam; Bureau van Statistiek der Gemeente Amsterdam; Economische dienst van de haven, Antwerpen.

BANK VAN FRANKRIJK.
 (Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaal-voorraad	Disconto's en voorschotten	Voorschotten van de Staat		
			Vaste	Schatkist	Bezettingskosten Duitsland
26 Dec. 1946	94.817	118.302	59.449	67.900	426.000
24 Mrt 1949	52.817	385.275	125.042	136.400	426.000
31 Mrt 1949	52.817	374.391	125.042	157.500	426.000
7 Apr. 1949	52.817	401.678	125.042	153.400	426.000

Data	Bankbiljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Staat	Diversen
26 Dec. 1946	721.865	63.455	765	62.693
23 Mrt 1949	1.002.344	178.898	874	176.466
31 Mrt 1949	1.045.053	180.853	750	178.695
7 Apr. 1949	1.055.459	168.107	735	166.044

NATIONALE BANK VAN ZWITSERLAND.
 (Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaal-voorraad	Buiteni. wissels	Disconto's en voorschotten	Effecten	Biljetten in omloop	Andere crediten
23 Mrt 1949	5.853,3	318,1	155,5	47,0	4.182,0	1.780,0
31 Mrt 1949	5.885,3	316,4	156,1	46,3	4.325,7	1.665,6
7 Apr. 1949	5.911,7	322,1	156,5	46,3	4.257,2	1.689,0

OFFICIËLE WISSELKOERSEN VAN DE NEDERLANDSCHE BANK

Land	Guldens per	Datum	Aankoop	Verkoop
Telegrafische en schriftelijke overmaking				
België/Luxemb.	100 francs	31 Dec. '48	f 6,045	f 6,06
Brazilië	100 cruzeiros	7 Mrt '49	f 14,34	f 14,43
Canada TT	dollar	31 Dec. '48	f 2,64 ^{1/2}	f 2,66
Canada zicht	dollar	31 Dec. '48	f 2,64	f 2,66
Denemarken	100 kronen	31 Dec. '48	f 55,13	f 55,43
Frankrijk	100 francs	31 Dec. '48	f 1,004	f 1,008
Gr.-Brittannië en N.-Ierland	pond sterling	31 Dec. '48	f 10,68	f 10,70
Noorwegen	100 kronen	31 Dec. '48	f 53,30	f 53,60
Portugal	100 escudos	31 Dec. '48	f 10,64	f 10,74
Tsj. Slowakije	100 kronen	31 Dec. '48	f 5,29	f 5,32
Ver. Staten TT	dollar	10 Febr. '49	f 2,64 ^{1/2}	f 2,65 ^{1/2}
Ver. Staten zicht	dollar	10 Febr. '49	f 2,64	f 2,65 ^{1/2}
Zweden	100 kronen	31 Dec. '48	f 73,58	f 73,99
Zwitserland	100 francs	31 Dec. '48	f 61,50	f 61,75

Bankpapier

Valuta ¹⁾		Datum	Aankoop	Verkoop
Amer. dollars	dollar	31 Dec. '48	f 2,62 ^{1/2}	f 2,67 ^{1/2}
Zwitserse fr.	100 francs	31 Dec. '48	f 61,—	f 62,25

¹⁾ Overige officiële noteringen zijn met ingang van 1 Jan. 1949 vervallen.

NIET-OFFICIËLE WISSELKOERSEN TE AMSTERDAM

Land	Guldens per	Datum	Aankoop	Verkoop
India	100 rupees	31 Dec. '48	f 79,78	f 80,58
Curaçao	gulden	31 Dec. '48	f 1,40	f 1,41 ^{1/2}
Indonesië	gulden	31 Dec. '48	f 0,99 ^{1/2}	f 1,00 ^{1/2}
Suriname	gulden	31 Dec. '48	f 1,40	f 1,41 ^{1/2}
Unie van Zuid-Afrika	pond	31 Dec. '48	f 10,66	f 10,70

WISSELKOERSEN VOOR BETALINGEN NAAR LANDE, WAARMEDE EEN EENZIJDIG BETALINGSACCOORD IS AFGESLOTEN

Land	Buitenlandse valuta per	Datum	Koers
Oostenrijk	100 gulden	31 Dec. '48	schillingen 371,65
Finland	gulden	31 Dec. '48	mark 50,95
Hongarije	100 gulden	31 Dec. '48	forint 439,15
Polen	gulden ²⁾	31 Dec. '48	zloty 150,78
Spanje	100 gulden	31 Dec. '48	pesetas 412,75
	100 gulden ³⁾	31 Dec. '48	pesetas 619,12
Zuid-Slavië	100 gulden	31 Dec. '48	dinars 1.884,658

²⁾ Met een marge van 1^{1/2} pro mille.

³⁾ Voor reisdoeleinden en voor overmakingen wegens ondersteuning van familieleden in Spanje.

WISSELKOERSEN DOOR DE NEDERLANDSCHE BANK VASTGESTELD VOOR BINNENLANDSE VERREKENINGEN

Land	Guldens per	Datum	Koers
Indonesië	100 gulden	31 Dec. '48	f 100,—
Suriname	100 gulden	31 Dec. '48	f 140,67
Curaçao	100 gulden	31 Dec. '48	f 140,67
Australië	pond	31 Dec. '48	f 8,55
België	100 francs	31 Dec. '48	f 6,05327
Bolivia	100 bolivianos	31 Dec. '48	f 6,32
Brazilië	100 cruzeiros	31 Dec. '48	f 14,34
Canada	dollar	31 Dec. '48	f 2,653
Chili	100 pesos	31 Dec. '48	f 8,55 ^{1/2}
Columbia	100 pesos ¹⁾	31 Dec. '48	f 136,04
Cuba	peso	31 Dec. '48	f 2,653
Denemarken	100 kronen	31 Dec. '48	f 55,28
Dominicaanse Republiek	peso	31 Dec. '48	f 2,653
Egypte	pond	31 Dec. '48	f 10,964
Ethiopië	dollar	31 Dec. '48	f 1,07
Engeland	pond sterling	31 Dec. '48	f 10,691
Finland	100 mark	31 Dec. '48	f 1,96
Frankrijk	100 francs	31 Dec. '48	f 1,0064
Hongarije	100 forinten	31 Dec. '48	f 22,60
IJsland	100 kronen	31 Dec. '48	f 40,88
India	100 rupees	31 Dec. '48	f 80,1825
Iran	100 rials	31 Dec. '48	f 8,22 ^{1/2}
Irak	dinar	31 Dec. '48	f 10,691
Libanon	pond	31 Dec. '48	f 1,21
Luxemburg	100 francs	31 Dec. '48	f 6,05327
Mexico	100 pesos	31 Dec. '48	f 54,64
Nw-Zeeland	pond	31 Dec. '48	f 10,63 ^{1/2}
Noorwegen	100 kronen	31 Dec. '48	f 53,45 ^{1/2}
Oostenrijk	100 schillingen	31 Dec. '48	f 26,53
Panama	balboa	31 Dec. '48	f 2,653 ^{1/2}
Paraguay	100 guaranis	31 Dec. '48	f 85,85
Peru	100 sols	31 Dec. '48	f 40,81
Philippijnen	peso	31 Dec. '48	f 1,326
Polen	100 zlotys	31 Dec. '48	f 0,66
Portugal	100 escudos	31 Dec. '48	f 10,691
Spanje	100 pesetas	31 Dec. '48	f 24,22 ^{1/2}
Syrië	pond	31 Dec. '48	f 1,21
Tsjechoslow.	100 kronen	31 Dec. '48	f 5,306
Turkië	lira	31 Dec. '48	f 0,947
Venezuela	100 bolivars	31 Dec. '48	f 79,19
Ver. Staten	dollar	31 Dec. '48	f 2,653
Unie van Z.-Afrika	pond	31 Dec. '48	f 10,691
Zuid-Slavië	100 dinars	31 Dec. '48	f 5,30 ^{1/2}
Zweden	100 kronen	31 Dec. '48	f 73,81
Zwitserland	100 francs	31 Dec. '48	f 61,62 ^{1/2}
Belg. Congo	100 francs	31 Dec. '48	f 6,05327
Algiers, Marokko en Tunis	100 francs	31 Dec. '48	f 1,0064
Fr.-Indo-China	100 piasters	31 Dec. '48	f 17,1088
Nd- en Z.-Rhodesia en Nyasaland	pond	31 Dec. '48	f 10,691
Gibraltar	pond	31 Dec. '48	f 10,691
Malta	pond	31 Dec. '48	f 10,691
Brits-Guyana	dollar	31 Dec. '48	f 2,227
Hongkong	dollar	31 Dec. '48	f 0,668
Singapore en Malaya Unie	dollar	31 Dec. '48	f 1,247
Serawak	dollar	31 Dec. '48	f 1,247

¹⁾ Op 22 December 1948 ingegaan.

UIT BUITENLANDSE NOTERINGEN AFGELEIDE WISSELKOERSEN.

Land	Guldens per	Datum	Koers
Europa:			
Bulgarije	100 levas	31 Dec. '48	f 0,93
Duitsland	mark	31 Dec. '48	f 0,30
Eire	pond	31 Dec. '48	f 10,69
Griekenland	10.000 drachmen	31 Dec. '48	f 5,34 ^{1/2}
Roemenië	100 lei	31 Dec. '48	f 1,77
Rusland	roebel	31 Dec. '48	f 0,50
Amerika:			
Argentinië	peso	31 Dec. '48	f 0,55
Fr.-Guyana en Guadeloupe	100 francs	31 Dec. '48	f 1,006
Haiti	gourde	31 Dec. '48	f 0,53
Newfoundland	dollar	31 Dec. '48	f 2,40 ^{1/2}
Uruguay	peso	31 Dec. '48	f 1,40
Azië:			
Birma	rupee	31 Dec. '48	f 0,80 ^{1/2}
Ceylon	rupee	31 Dec. '48	f 0,80 ^{1/2}
China	—	31 Dec. '48	—
Japan	—	31 Dec. '48	—
Palestina	pond	31 Dec. '48	f 10,69
Siam	tical	31 Dec. '48	f 0,26 ^{1/2}
Afrika:			
Brits Zuidwest Afrika	pond	31 Dec. '48	f 10,71 ^{1/2}
Egyptische Soedan	pond	31 Dec. '48	f 10,97
Australië:			
Nieuw-Guinea	pond	31 Dec. '48	f 8,55 ^{1/2}

"HOLLANDIA"

HOLLANDSCHE FABRIEK VAN MELK-
PRODUCTEN EN VOEDINGSMIDDELEN N.V.

HOOFDKANTOOR TE
VLAARDINGEN

Vacatures

Het Alg. Prov. Stads en Acad. Ziekenhuis te
Groningen vraagt een zeer bekwaam

Administrateur

in bezit diploma's M.O. Boekh. en moderne Bedr.
Adm. Salaris f 6000—f 7440. Soll. met uitv. incl.
en recente foto te richten aan de Geneesheer-
Directeur vóór 16 Juni a.s.

Beschikbare krachten

Economisch Doctorandus

26 jaar, 2 jaar praktijk op commercieel, organisatorisch
en administratief gebied, gespecialiseerd in kostprijs-
berekening en accountancy, biedt zich aan als secre-
taris ener bedrijfsorganisatie, medewerker administra-
tie-kantoor of iets derg., liefst Utrecht of omgeving.
Br. onder no. ESB 1400, bur. v. d. blad, Postbus 42,
Schiedam.

Groothandel

WEEKBLAD VOOR IMPORT,
EXPORT, TRANSITO,
RECIPROCITEIT EN
BINNENL. HANDEL

★

*Thans belangrijk verbeterd
en uitgebreid met*

NETHERLANDS TRADE BULLETIN

★

VRAAGT PROEFNUMMER

UITGAVE VAN DE
KONINKL. NEDERL. BOEKDRUKKERIJ
H. A. M. ROELANTS - SCHIEDAM

Het probleem van de kapitaalschaarste

Zie hiervoor het Maart-nummer van het

Economisch- Statistisch Kwartaalbericht

Research uitgave van
het Nederlandsch Economisch Instituut

Jaarabonnementen f 6,50
voor abonné's E.-S.B. f 5,—

Telefoon 38040, Rotterdam
Giro no. 8408

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van Prof. P. Hen-
nipman, Prof. P. B. Kreukniet, Prof. H. W.
Lammers, Th. Ligthart, Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart, Prof. F. de Vries,
Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50; fr. p. post f 23.60;
voor studenten f 19.—; franco per post f 20.10

Abonnementen worden aangenomen door de
boekhandel en door de uitgevers.

DE ERVEN F. BOHN TE HAARLEM

Economisch - Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.
Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.
Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Eho-
nomie, 14, Universiteitstraat, Gent.
Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26* per jaar,
voor België/Luxemburg f 28 per jaar, te voldoen door storting van de
tegenwaarde in francs bij de Banque de Commerce te Brussel. Overzeese
gebiedsdelen (per zeepost) f 26, overige landen f 28 per jaar. Abonne-
menten kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd
per ultimo van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzee-
dijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de
Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0.40 per mm. Contract-tarieven
op aanvraag Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare Krachten”
f 0.60 per mm (dubbel kolom). De administratie behoudt zich het recht
voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.